

תהליך הגלובליזציה כמחולל

תהליכי פיתוח מרחביים

כתיבה ראשונה

גְּלֹבְלִיזָצְיָה - תהליכים כלל-עולמיים שבהם מוצרים, הון, אנשים, מידע ורעיונות, עוברים במהירות ממדינה למדינה, בלי שהמרחק או הגבולות המדיניים יעכבו אותם. כך נוצר מעין שוק עולמי, גלובלי, אחד, שיש לו השפעה על הכלכלה, הפוליטיקה, התרבות והחברה ברוב מדינות העולם. מקור המושג הוא במילה הלטינית "גלובוס", שפירושה "עולם".

בעשורים האחרונים מתרחשים בעולם תהליכים רבי עוצמה המכונים **גְּלֹבְלִיזָצְיָה**. לתהליכים אלה יש השפעה על הכלכלה, החברה, היישובים, התרבות והמנהגים, ואף על חיי היום-יום של תושבי כל המדינות.

תהליכי הגלובליזציה מאופיינים בפתיחות והסרת מחסומי הגבולות המדיניים, והם מאפשרים מעבר של מוצרים, הון, אנשים, מידע ורעיונות, במהירות ממדינה למדינה. כך יוצרת הגלובליזציה חברה אנושית אחידה יותר, שבה חברות ומדינות משולבות ותלויות יותר אחת בשנייה. מדינות, קהילות, חברות כלכליות וגם אנשים בודדים מכל העולם יכולים ליצור קשרים הדוקים אלה עם אלה; כלכלות, תרבויות ותנועות פוליטיות משתלבות זו בזו; ובני האדם מתנהגים במידה רבה כאילו העולם כולו הוא יחידה אחת. על כן יש המכנים את העולם של ימינו "כפר גלובלי".

גורמים להתפתחות הגלובליזציה

ראשיתם של תהליכי הגלובליזציה במחצית השנייה של המאה ה-19, אולם החל מהמחצית השנייה של המאה ה-20 חלו האצה וחיזוק של בתהליכים הגלובליים.

הגורמים העיקריים שזירזו חיזוק את תהליכי הגלובליזציה הם: התפתחויות כלכליות-פוליטיות, והתפתחויות טכנולוגיות – תקשורתיות.

התפתחויות כלכליות – פוליטיות

התפרקותה של ברית המועצות והגוש הקומוניסטי בסוף שנות ה-80 של המאה ה-20 היווה גורם שזרז את עלייתה של הכלכלה הגלובלית. סיום המלחמה הקרה הביא להפשרת היחסים בין שתי מעצמות העל – ארה"ב ובריה"מ ויצר תנאים מתאימים לשיתוף פעולה כלכלי ותרבותי שחיזק את הגלובליזציה.

שינויים במדיניות הכלכלית תרמו אף הם להתפתחותו של שוק גלובלי אחד. במדינות רבות התחזקה הגישה הכלכלית התומכת במתן חופש כלכלי

לכוחות השוק (היצרנים והצרכנים/הקונים והמוכרים). על פי הגישה הזאת, כדי לאפשר צמיחה ושגשוג כלכלי יש לצמצם את מעורבות המדינה במשק ולאפשר לשוק לנהל את הכלכלה באופן חופשי. השתלבותן של המדינות בכלכלה הגלובלית חייבה אותן לערוך רפורמות כלכליות שכללו:

- הסרת מכסים והגבלות על היבוא - התהליך הזה חושף את המשק המקומי ליבוא מתחרה מכל העולם.
- הסרת ההגבלות על הסחר במטבעות חוץ – תהליך זה הביא לזרימת הון חופשית ממדינה למדינה.

שוק חופשי: כינוי להתנהלות כלכלית במדינה או בעולם, שבה ההחלטות והפעולות מתבצעות על ידי יזמים פרטיים והממשלה כמעט אינה מתערבת בפעילות הכלכלית או מגבילה אותה. בשוק חופשי המחירים נקבעים על-פי הביקוש וההיצע ולא על-ידי תקנות ממשלתיות או כל התערבות חיצונית אחרת.

הפרטה: מכירת הבעלות על חברות, על מפעלים או על שירותים ממשלתיים או ציבוריים, לידי אנשים פרטיים.

? מתנגדי כלכלת השוק טוענים שההפרטה, מגדילה את אי השוויון בחברה כיוון שכך נוצרות שתי מערכות של שירותים: שירותים פרטיים לאוכלוסייה האמידה, ומערכת ציבורית פחות מפותחת לאוכלוסייה הפחות אמידה. מה דעתכם על כך?

- הפרטה*, תהליך שבו נכסים שהיו בבעלות ציבורית (תשתיות, נדל"ן, שירותי בריאות, שירותים פיננסיים ועוד) עוברים לבעלות פרטית.
 - צמצום והפסקת התמיכה הכלכלית - מתן סובסידיות ותקציבים למפעלים ולמגזרים שונים בחברה.
- מדינות שהנהיגו רפורמות כלכליות כאלה, פתחו את השווקים שלהם למעבר חופשי של סחורות, שירותים, הון, מידע ואנשים.

התפתחויות טכנולוגיות – תקשורתיות

יש הרואים בהתפתחות הטכנולוגית שהתרחשה במחצית השנייה של המאה ה-20 כגורם המרכזי בהאצת תהליכי הגלובליזציה. ללא ההתפתחויות אלה לא הייתה הגלובליזציה מגיעה לממדים ולעוצמה שאליהם הגיעה כיום.

פיתוחים טכנולוגיים של אמצעי תחבורה ואמצעי תקשורת חדשים מחליפים את הישנים בתדירות גבוהה, ויוצרים מהפכה טכנולוגית המשמשת מנוע להתפשטות הגלובליזציה. המהפכה הטכנולוגית משנה את משמעותם של המרחק והזמן – היא מקצרת מרחקים וזמנים, ומוזילה את עלויות מעבר הסחורות, ההון המידע והאנשים ברחבי העולם. התפתחות התחבורה, במיוחד התחבורה האווירית מאפשרת ההגעה ממקום למקום, בזמן קצר ובמחיר נמוך יותר מאשר בעבר. פיתוח מערכות התקשורת (טלפונים, טלפונים ניידים, טלפונים לווייניים), מחשבים ורשת האינטרנט - מאפשר יצירת קשרים והעברת מידע בזמן קצר (לעיתים גם בזמן אמת), ובזול – לכל מקום בעולם, מקצה העולם ועד קצהו.

עוד על התפתחותן של מערכות התחבורה והתקשורת והשפעתם על תהליכי הפיתוח ביחידה הראשונה בספר.

מאפייני הגלובליזציה

הפעילות הכלכלית נשלטת בידי חברות ותאגידים רב לאומיים

לפני העידן הגלובלי, התבצעה רוב הפעילות הכלכלית בתוך כל אחת ממדינות העולם או כחלק מהקשרים שבין מדינות העולם. הייצור היה לרוב מרוכז במדינה אחת, במפעלי ענק או לכל היותר במספר מפעלים סמוכים שבהם התבצעו כל שלבי הפיתוח והייצור. כיום, בעידן

הגלובאלי, חברות רב לאומיות, הנקראות גם תאגידים בין לאומיים, הן המובילות את הגלובליזציה.

לפני שלוש שנים, כמעט לאיש לא היה מכשיר טלוויזיה בכפר הנידח בראבארי, שממוקם במערב בנגלדש ושהגישה היחידה אליו היא ברגל או בעגלת שוורים. אבל כיום, למחצית מאלף המשפחות המתגוררות בכפר כבר יש מכשיר טלוויזיה, שקולט שידורים מצלחת לוויין מרכזית ומחובר לגנרטור ללא צורך בחיבור של הכפר כולו אל רשת התקשורת והחשמל של המדינה כולה.

חברה רב-לאומית או תאגיד רב לאומי

- חברה שיש לה מפעלים וסניפים ביותר ממדינה אחת. החברה מקימה מפעלים, מתמזגת או יוצרת הסכמים של שיתוף פעולה עם חברות במדינות שונות. ההנהלה ומרכזי הפיתוח של מרבית החברות הרב-לאומיות מצויים במדינות המפותחות, והן מקימות מפעלים וסניפים במדינות הפחות-מפותחות.

תעשייה עתירת עבודה - תעשייה

המבוססת על כוח עבודה רב ומעסיקה בתהליך הייצור עובדים רבים, רובם ללא הכשרה מקצועית מיוחדת.

לכל חברה או תאגיד רב לאומי יש מפעלים בכמה מדינות, והם פועלים בו-זמנית לצורך פיתוח, ייצור ושיווק מוצריהם. כל אחד משלבי הייצור יכול להיות ממוקם במדינה ובאזור המתאימים ביותר לצרכיה של החברה. את המיקום בוחרות התאגידים החברות הרב לאומיות על פי הכדאיות הכלכלית - במקום שבו הרווח הכלכלי יהיה הגבוה ביותר, ובהתאם לכך הן יכולות לשנות את מיקום המפעל, כדי למקסם את הרווח.. לדוגמה, החברות יכולות להעביר מפעל למקום בו כוח העבודה זול ביותר, או מיומן במיוחד. רוב החברות הרב לאומיות מחזיקות את הנהלותיהן ואת מרכזי הפיתוח באחד מהאזורים הגלעין: צפון אמריקה (ארה"ב וקנדה), אירופה (במיוחד בגרמניה, צרפת, בריטניה, והולנד) וביפן. גם מחלקות הפיתוח בנמצאות בדרך כלל במדינות אלה, משום שבהן מצוי כוח אדם משכיל ומיומן.

מפעלי הייצור וההרכבה שזקוקים לעבודות ידיים ברמה שאינה דורשת מיומנות גבוהה - מצויים בדרך כלל במדינות הפחות מפותחות. כדי להגדיל את רווחיהן מנצלות החברות הרב לאומיות את כוח העבודה הזול, ואת העובדה שבמדינות אלה אין חובה להעניק לעובדים זכויות סוציאליות (ביטוחים שונים, פנסיה וכדו'). החברות הרב לאומיות מנצלות גם את העובדה שתקנות הפיקוח על הסביבה במדינות אלה עדיין אינן קפדניות, וכך הן חוסכות בהוצאות של התקנת אמצעים להגנת הסביבה.

בחירת מיקום המפעלים אינה תלויה רק בעלויות כוח האדם אלא גם ברמת התשתיות, באיכות כוח האדם, במדיניות הפיתוח של המדינה, ובכוחם של האיגודים המקצועיים. במדינות שבהן כוח האדם אינו מיומן ולא קיימות בהן תשתיות טכנולוגיות מפותחות, יוקמו מפעלים מדרגה נמוכה כמו תעשיות טכסטיל ומזון. עוצמתן הכלכלית של החברות הרב לאומיות נובעת מן היתרונות התחרותיים שיש להן. יש להן מידע עדכני על מוצרים, שווקים, כוח עבודה ועוד, דרך חברות הבת והמפעלים הפזורים בכל העולם. יש להן גם מאגר גדול של הון, טכנולוגיה, כישורי אנוש ויתרון לגודל*. העוצמה הכלכלית של החברות והתאגידים הרב-לאומיים יוצרים מצב שבו מדינות רבות מעוניינות בכניסתן של החברות לתחומן. כניסתן של חברות ותאגידים בינלאומיים למדינה תורמים

לכלכלתה – הם משקיעים כספים, מעודדים את הפיתוח, מאיצים את המסחר, משלמים מיסים ומספקים מקומות עבודה. כדי לעודד את כניסת החברות והתאגידים לתחומי המדינה, מציעות מדינות רבות מענקים, הנחות מיסים ותמריצים שונים. חברה אינטל, היא דוגמה לחברה רב לאומית, המייצרת שבבים לתעשיית המחשבים. היא מעסיקה כ 91 אלף עובדים ברחבי העולם מתוכם כ 6000 עובדים בישראל. אינטל נחשבת למעסיק הפרטי הגדול בישראל ונהנית ממענקים של המדינה המעודדים את החברה לפתח את עסקיה בישראל.

חמשת התאגידים הגדולים בעולם, 2007

שם התאגיד	מחזור מכירות בביליוני דולר
וול-מארט (Wal-Mart stores)	351
אקסון מוביל (Exxon Mobil)	347
רוייל דויש של (Royal Dutch Shell)	319
בי.פי (BP)	274
ג'נרל מוטורס (General Motors)	207

מקור: הבנק העולמי 2008

נכון לשנת 2007, מחזור המכירות של תאגיד וול מארט היה 351 בליון, גבוה מהתמ"ג של פרו או מצרים, הפיליפינים וסינגפור יחדיו, והתמ"ג של ישראל בשנה זאת היה נמוך יותר ממחזור המכירות של חברת מיצובישי.

? דונו בשאלה: מהן ההשלכות של מצב שבו מחזור המכירות של תאגיד גדול מהתמ"ג של מדינה.
? חפשו מידע על אחד מהתאגידים שברשימה ותארו את תחומי פעילותו.

יתרון לגודל - נובע מחלוקת הוצאות הייצור הקבועות על פני יחידת ייצור גדולה יותר. כלומר, זה מצב שבו ייצורו של מוצר או שירות יעיל יותר ככל שהוא מתבצע בהיקף גדול יותר (עד לסף מסוים).

עוצמת התאגידים:

שלושים תאגידים עולמיים שולטים כיום בשליש משוק המזון המעובד בעולם. חמישה תאגידים שולטים ב 75% ממסחר הדגנים הבינלאומי. שישה תאגידים מנהלים 75% משוק חמרי הדישון בעולם. שני תאגידים שולטים במחצית משוק הבננות. שלושה תאגידים שולטים ב 85% משוק התה העולמי.

בשל ההתפתחות המדהימה של אמצעי התקשורת והתחבורה גילו חברות רב לאומיות רבות שיטת יתרון בהעברת פעילויות כלכליות מסוימות למקור חיצוני מתמחה, גם אם הוא במרחק רב. וכך בעשור האחרון, תופסת תאוצה תופעה של הקמת חברות מיקור חוץ* ענקיות. חברות אלה שקמות לרוב במדינות פחות מפותחות, מספקות שירותים שונים דוגמת שירותי טלמרקטינג, שירות לקוחות, פיתוח מוצרי תוכנה, שירותי בדיקת תוכנה ועוד.

מיקור חוץ - outsourcing - העברת תפקיד מסוים ומוגבל בהיקפו אותו היה נהוג לבצע בתוך החברה והעברתו לחברה אחרת שמבצעת את התפקיד כקבלן משנה בעבור החברה המזמינה, כחלק מהפעילות הכוללת של החברה המזמינה.

חקר מקרה: תעשיית מיקור החוץ בהודו

הודו היא אחת ממדינות העולם הפחות מפותח שפתחה שעריה לתאגידים. כיום הודו מציעה להם תשתיות תקשורת מפותחות וכוח אדם זול עד כדי שישית ולעיתים אף שמינית מעלותו של עובד בארה"ב. יתרון חשוב של כוח האדם בהודו הוא השימוש בשפה האנגלית שנפוץ בה עוד מימי הכיבוש הבריטי. כמו כן עלויות השימוש בערוצי תקשורת ושיחות בינלאומיות, עלויות שכירות של מבנים לתעשייה ושירותי משרד בהודו עדיין זולים מאשר ברוב מדינות המערב. עם יתרונות אלו הודו הפכה למרכז חשוב לאספקת שירותי מיקור חוץ לחברות ענק בינלאומיות דוגמת ג'נרל אלקטריק, HP, מייקרוסופט ועוד.

חברות מיקור חוץ ענקיות בהודו דוגמת סטיאם (Satyam) ווויפרו (wipro) מספקות לתאגידים בין לאומיים שירותי טלמרקטינג, שירות לקוחות, פיתוח מוצרי תוכנה, שירותי בדיקת תוכנה, ועוד ועוד. נציגי השירות והמתכנתים עוברים הכשרה ממושכת במוקדי שירות הלקוחות ובמרכזי הפיתוח בהודו על מנת ללמוד את התרבות העסקית, המבטא הנכון ואת השפה העסקית שרלוונטית לסוג השירות שהם נותנים. כך באמצעות תשתית תקשורת ומחשוב מפותחת, לקוח מאנגליה יכול להתקשר למרכז השירות הטכני ולקבל שירות מנציג שירות שנמצא בהודו.

תעשיית מיקור החוץ בהודו מתפתחת בקצב מהיר, ונכון לשנת 2006 הועסקו בתעשייה זו 370,000 איש עם מחזור פעילות של 5.2 מיליארד דולר בשנה. הודו היא דוגמה לאופן שבו תהליכי גלובליזציה גורמים להתפתחות מרכזים להשכלה מקצועית ומרכזי תעסוקה. התפתחות מקצועית זו, תרמה רבות לקידום אוכלוסיות חלשות בהודו ולצמיחת מעמד בינוני אמיד ומשכיל. עם זאת, רבות מהבעיות של שירותי מיקור החוץ בהודו קשורות להבדלים תרבותיים ולהבדלים בשימוש בשפה בין נציגי השירות לבין הלקוחות.

מיליוני אנשים מהגרים ממקום למקום

מיליוני אנשים מהגרים ממקום למקום במטרה לשפר את תנאי חייהם בעולם הגלובלי שבו: התקצרו המרחקים וזמני הנסיעה; הוזלו עלויות הנסיעה; והמידע על מקומות שונים בעולם הפך

? התבססו על הידע שלכם וכתבו מה דעתכם: כיצד משפיעה ההגירה מהמדינות העניות למדינות העשירות על הכלכלה של מקום המוצא ושל מקום היעד.

מרכז שירות לקוחות בהודו

להיות זמין לכל. שני זרמי ההגירה הגדולים ביותר בימינו הם: *הגירה חיצונית - מהמדינות העניות אל המדינות העשירות; ו*הגירה פנימית - מן האזורים כפריים אל הערים. חלק גדול מהאנשים מהגר לצרכי עבודה. התחזקות מוקדים כלכליים, במיוחד בערים הגדולות - במדינה ומחוצה לה, מושכים הגירה מאזורים כפריים לאזורים עירוניים, וממדינות פחות מפותחות למדינות המפותחות. לעיתים ההגירה היא לצמיתות, ולעיתים היא הגירה סיבובית - לזמן מוגבל (עונה או מספר שנים). במדינות הפחות מפותחות מרבית המהגרים הם חקלאים שמעדיפים את העבודה במוקדי התעסוקה עירוניים, שבהם השכר אמנם נמוך, אך הוא גבוה בהשוואה לשכר בחקלאות. המהגרים החדשים מהווים כוח עבודה זול בהשוואה לתושבים המקומיים ועוד יותר מכך בהשוואה לתושבי המדינות המפותחות.

הערים גדלות והשפעתן מתחזקת

בעידן הגלובאלי התפתחו **ערי עולם*** המהוות מוקדים של הפעילות הכלכלית ודרךן מתפשטים

תהליכים גלובליים. ניתן לומר שבין הכלכלה הגלובלית ובין ערי העולם מתקיימים יחסי גומלין של העצמה הדדית - תהליכים כלכליים גלובליים תורמים לביסוסה של עיר העולם ועיר העולם מעצימה ותורמת להתפשטותם של תהליכי הגלובליזציה. בערים אלה מתרכזת הפעילות של החברות הבין-לאומיות ובהן מתבצעות הפעולות העסקיות הבין-לאומיות. לדוגמא בניו יורק ולונדון: פועלות הבורסות החשובות בעולם; מרוכזות בהן הנהלות ונציגויות של תאגידים בין-לאומיים, והן גם מקום מושבן של

עיר עולם – עיר המשמשת מרכז לכלכלה הבינלאומית. בעיר עולם נמצאות הנהלות של בנקים גדולים, משרדים ראשיים של חברות בין-לאומיות, בורסה חשובה, ועסקים רבים המספקים לכל אלה שירותים מגוונים. ערי עולם מצויות במדינות מפותחות והחשובות שביניהן הן לונדון, טוקיו וניו יורק.

נציגויות של ארגוני סחר; מצויים בהן שירותים מתקדמים הקשורים לכלכלה הגלובלית כמו שירותי ייעוץ ופיתוח כלכלי, חברות בין-לאומיות של רואי חשבון, עורכי דין, שיווק ופרסום. ערי העולם מייצגות רשת של קשרי מסחר וכלכלה בין-לאומיים שמניעים את גלגלי הגלובליזציה. לעומת זאת ערים רבות, ובעיקר אלה השוכנות במדינות העניות בעולם, הופכות לערי ענק - אוכלוסייתן גדלה בממדים עצומים, אך הן אינן מגיעות לרמת השפעה גלובאלית כמו זו של ערי העולם. בערים אלה מצויים כיום רוב מפעלי התעשייה של החברות הבין-לאומיות, מיליוני אנשים מוצאים בהן מקומות עבודה, אבל אין להן עוצמה כלכלית בין-לאומית. על ערי ענק וערי עולם נדון בהרחבה ביחידה הרביעית של הספר.

תמונה של עיר עולם ואולי גם עיר ענק

עוד מבט

מי הכי גלובלית בעולם?

בארגונים שונים, כמו האו"ם והבנק העולמי, נקבע מדד שלפיו מדרגים את מדינות העולם - מהמדינה בעלת רמת הגלובליזציה הגבוהה ביותר ועד למדינה בעלת רמת הגלובליזציה הנמוכה ביותר. כדי לקבוע את המדד, מומחים עורכים חישובים מסובכים לפי 4 מרכיבים:

- א. **היקף הפעילות הכלכלית של המדינה:** בודקים כמה כסף מתקבל במדינה מיצוא ומיבוא של מוצרים, וכמה כסף מושקע במדינה בכל מיני פרויקטים כלכליים על ידי משקיעים זרים שאינם אזרחי המדינה.
 - ב. **רמת החיבור של המדינה לאינטרנט:** בודקים כמה אנשים במדינה מחוברים לרשת האינטרנט, כמה אתרי אינטרנט מצויים בשִׁתְּי האינטרנט במדינה, ומה היא רמת הבטיחות של האתרים.
 - ג. **היקף הקשר של תושבי המדינה עם העולם:** בודקים את כמות הנסיעות של תושבי המדינה לחו"ל, ואת כמות שיחות הטלפון הבין-לאומיות שמבצעים תושבי המדינה.
 - ד. **תרומת המדינה לפרוייקטים בין-לאומיים:** בודקים לאילו ארגונים בין-לאומיים המדינה תורמת (ארגוני סעד, האו"ם ועוד), על אילו הסכמים בין-לאומיים היא חתומה (הסכמי סחר, איכות סביבה ועוד), ובודקים עד כמה השלטון של המדינה יציב.
- לפי מדד זה, בשנת 2006 המדינה בעלת רמת הגלובליזציה הגבוהה ביותר בעולם הייתה סינגפור, במקום השני הייתה שווייץ, במקום השלישי - ארה"ב, ובמקום הרביעי - אירלנד. ישראל הייתה במקום ה-15, לפני מדינות כמו צרפת, גרמניה ויפן.

מפה המדינות בעלות רמת הגלובליזציה הגבוהה ביותר בעולם, 2006

הסחר העולמי הולך ומתרחב

הסחר העולמי מבוסס על ייצוא וייבוא סחורות ושירותים ממדינה אחת למדינה אחרת, בהתאם לכללים הבינלאומיים ולהחלטת המדינות הסוחרות. החלפת סחורות וקשרי מסחר בין מדינות היה קיימים כבר בתקופות היסטוריות קודמות, אולם הסחר העולמי קיבל תנופה עם התפשטות הקולוניאליזם, והפך לתופעה עולמית משמעותית. גידול מואץ נוסף בהיקפי הסחר העולמי, החל מהמחצית השנייה של המאה ה-20 עם התרחבות תהליך הגלובליזציה. הגידול בסחר העולמי נבע מהתפתחות אמצעי התחבורה והוזלת עלויות ההובלה והאחסון; ומשינוי התפיסות הכלכליות של מדינות רבות. שינוי זה בא לידי ביטוי ברפורמות כלכליות שהביאו להסרת המחסומים (מכסים ומיסים) שהוטלו בעבר על ייבוא סחורות, וזאת במגמה להגן על התוצרת המקומית.

בעקבות הגידול בסחר העולמי נחתמו הסכמי סחר בין מדינות שונות. הסכמי אלה יצרו גושים כלכליים בינלאומיים כמו למשל השוק האירופאי המשותף (שלימים נקרא האיחוד האירופי), שנועד ליצור שוק כלכלי משותף למספר מדינות באירופה; והגוש של נפט"א, ארגון שהוקם כדי לעודד סחר חופשי בין מדינות צפון אמריקה (ארה"ב, קנדה ומכסיקו). כדי להבטיח זרימה חופשית של סחורות ושירותים היה צורך בהתארגנות של המדינות. לאחר מלחמת העולם השנייה שאפו המדינות המנצחות, להגיע לסחר עולמי חופשי, באמצעות הורדת המגבלות והמכסים למינימום. הן לא הצליחו להקים ארגון-על בינלאומי שיבטיח זרימה חופשית של סחורות ושירותים בעולם, ולכן הסתפקו בהסכמים בנושא מכסים ומסחר - הסכמי GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). במשך כ-50 שנה התנהל המסחר העולמי על בסיס הסכמים אלה עד שהוחלף ב-1995 בארגון-על כלכלי "ארגון הסחר העולמי".

ארגון הסחר העולמי

ארגון זה שהחליף את הסכמי GATT בשנת 1995 שם לו למטרה לשפר את רווחת התושבים של המדינות החברות בארגון, באמצעות זרימה חופשית ללא מגבלות של העולמי סחורות ושירותים. מטת הארגון יושב בגינבה שבשווייץ, וחברות בו כיום למעלה מ-150 מדינות. ההחלטות מתקבלות בכינוס וועידות שרים, המתכנסים בדרך כלל אחת לשנתיים. בוועידות שרים אלה מיוצגות כל המדינות החברות, וההחלטות מועברות לאישור הפרלמנטים של המדינות החברות. המדינות החברות בארגון מתחייבות להתאים את החקיקה שלהן בנוגע לסחר ולמיסוי מוצרים לפי החלטות הארגון. המועצות שנבחרות בוועידות השרים מסדירות תחומי סחר שונים, הן מטפלות בנושאים הקשורים בחתימה על הסכמים ובבעיות שצצות, בדרך של משא ומתן בין הצדדים. לדוגמה בשנת 1998 האיחוד האירופאי נמנע מלייבא בשר שטופל בהורמונים. ארה"ב פנתה לארגון הסחר הבינלאומי וזה פסק שהאיחוד האירופאי מפר את חוקי הסחר.

סחר עולמי (World Trade): מונח כללי המתייחס לקשרי הסחר בין כלל מדינות העולם.

סחר עולמי חופשי מעודד התמחות של מדינות בייצור מוצרים ושירותים שבהם יש להן יתרון יחסי ורכישה של מוצרים שבהם אין להן יתרון יחסי. כלומר, אם מדינה מסוימת יכולה לייצר

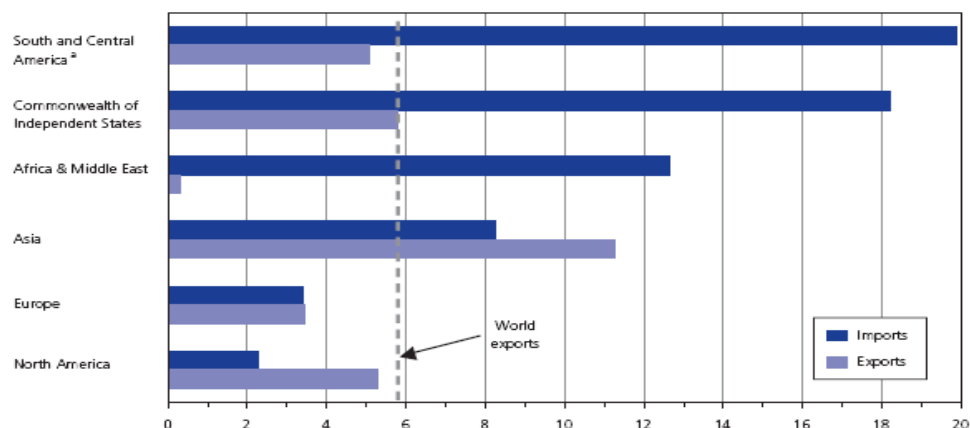
בזול שני מוצרים או יותר אבל אחד מהם מיוצר בקלות רבה יותר, כדאי לה להתמקד בייצור, למכור אותו ובתמורה לרכוש את המוצרים האחרים שנזנחו. היתרון היחסי במדינה מסוימת עשוי לנבוע ממספר גורמים ובהם: גורם טבעי – אוצרות טבע, גורם טכנולוגי- קשור בצבירת הון אנושי ומיומנות, וגם מההתמחות של המדינה בייצור המוצר או בנתינת השירות. היתרון היחסי, הוא אם כן, הבסיס לסחר העולמי. הוא מהווה גישה כלכלית שלפיה על כל מדינה להתרכז בייצור המוצרים המתאימים ביותר לתנאיה (האקלימיים, הפיזיים והאנושיים) ולהחליפם במוצרים ושירותים אחרים שתנאי ייצורם באותה ארץ נוחים פחות. הסחר העולמי מביא להתמחות וייצור יעיל של מוצר אחד או מספר מוצרים בכל מדינה או משק כלכלי. הוא מגדיל את אפשרויות השיווק של המוצרים אלה, וממקסם בכך את הרווחים. כיום רוב מדינות העולם מיישמות את היתרון היחסי בכלכלתן.

התפתחות הסחר העולמי הביאה לעלייה ברמת החיים במדינות רבות, ויחד עם זה היא יצרה תלות כלכלית בין המדינות. תלות כלכלית זאת יוצרת מצב בו משבר כלכלי באחת המדינות המובילות את הסחר העולמי פוגע במדינות רבות אחרות.

סין הפכה להיות אחת ה"שחקניות" החשובות בסחר העולמי. לא לחינם מכנים אותה בית החרושת של העולם. היא מייצאת את מוצריה למרבית מדינות העולם.

Chart 3
Real merchandise trade growth by region, 2007
(Annual percentage change)

^a Includes the Caribbean.
Source: WTO Secretariat.

הסבירו לפי גרף זה את חוסר האיזון שבין הייצוא והייבוא באזורים השונים? האם יש בזה כדי להסביר את הטענה של חוסר הדדיות בפתיחת השווקים בפני סחורות מהמדינות המפותחות והפחות מפותחות. נמקו.

התלות בייצוא של משאב אחד

היתרון היחסי מביא מדינות רבות בעולם להתבסס על מוצר עיקרי המהווה חלק משמעותי מכלל הייצוא שלהן. הדוגמאות הבולטות והידועות ביותר הן: סעודיה, איחוד האמירויות ואיראן המייצאות בעיקר נפט; חוף השנהב המייצאת קקאו; גאנה המייצאת בוטנים; וסרי לנקה המייצאת תה. מדינות התלויות בייצוא משאב אחד, הן בדרך כלל מדינות פחות מפותחות המסתמכות על משאב או מחצב טבע שנמצא בשטחן, או על גידול חקלאי שנהנה מתנאים פיזיים אופטימליים במדינתם. המדינות המפותחות יותר נמנעות מלבסס את כלכלתן על ייצוא של מוצר אחד, והן מייצאות מגוון רחב של מוצרים ושירותים.

התבססות כלכלית של מדינה על ייצוא מוצר בודד חושפת אותה לסיכונים כלכליים רבים ולתנודות חריפות באיכות חיי תושביה. הסיכונים נובעים בעיקר משינויים ברמת הביקוש של המוצר בעולם. ירידה ברמת הביקוש משפיעה על הכמות שאותה המדינה יכולה לייצא, וגם על מחיר המוצר. השינוי בביקוש יכול לנבוע מגורמים רבים כגון: שינוי בטעמי הצרכנים, ייצור מוצרים חלופיים, כניסת מדינות נוספות לאותו שוק ויצירת תחרות, הורדת מחיר של אחת המדינות המתחרות, וגם ירידת הצריכה במדינות הצורכות את המוצר עקב משברים כלכליים. המדינות התלויות בייצוא משאב אחד מודעות בדרך-כלל לסכנות הכרוכות בכך ומשקיעות מאמצים בגיוון כלכלתן. כך לדוגמה, סעודיה ומדינות המפרץ השקיעו בעבר משאבים רבים בפיתוח החקלאות במקביל לנפט, וכיום חלק מהמדינות הללו מנסות לפתח את ענף התיירות או את ענף השירותים הפיננסיים. מדינות אחדות הצליחו לפרוץ את המחסום של ייצוא מוצר אחד. מצרים לדוגמה, התבססה בתחילת המאה ה-20 על ייצוא כותנה ואילו כיום היא מייצאת: נפט,

גז, שירותי תיירות, ספנות, טקסטיל ועוד. מדינות אחרות בעולם טרם הצליחו לייצא יותר ממוצר אחד בין אם כי נכשלו בכך (חוף השנהב), בין אם אינן מעוניינות בכך (סעודיה) וכן בשל אי-יציבות פוליטית וכלכלית (מדינות אפריקה השחורה).

ההשפעות החיוביות והשליליות של הגלובליזציה על המדינות השונות

עדיין אין לדעת מה יהיו התוצאות הסופיות של תהליכי הגלובליזציה, אבל אפשר כבר לסכם את השפעתם עד היום. ישנה הסכמה רחבה למדי שפתיחתם של השווקים המקומיים ברחבי העולם והצטרפותם לכפר הגלובלי כוללת מספר רב של יתרונות מחד ומספר רב של קשיים מאידך. יתרונותיה וחסרונותיה של הגלובליזציה משתנים מעת לעת ומדינה למדינה, והם תלויים במיקומה במרחב ובמצבה החברתי והכלכלי של המדינה. בסעיף זה נסקור את יתרונותיהם וחסרונותיהם של התהליכים המאפיינים את הכלכלה הגלובלית במדינות הפחות מפותחות ובמדינות המפותחות, ונעמוד על הצלחותיה ובעיותיה של הגלובליזציה בכל אחת מהקבוצות:

גלובליזציה במדינות פחות מפותחות

לתהליך הגלובליזציה יש השפעה רבה על תחומים רבים בחיי כל מדינה ומדינה. בחלק מן המדינות הפחות מפותחות יש לתהליכי הגלובליזציה השפעה רבה יותר מאשר במדינות המפותחות, והן עוברות תהליכי שינוי מהירים. חלקן, במיוחד המדינות התת-מפותחות עברו תוך תקופה קצרה מכיבוש הקולוניאלי, לעצמאות מדינית, ולהשתלבות בתהליכי הגלובליזציה. ההשפעות האלה באות לידי ביטוי בצורות שונות והן אינן חד משמעיות- חלקן מביאות לשיפור בחיי התושבים, חלקן מביאות להרעה בתנאי החיים. נסקור כמה מן ההשפעות העיקריות של תהליך הגלובליזציה על המדינות הפחות מפותחות:

היבטים חיוביים של הגלובליזציה

צמיחה כלכלית ועלייה ברמת החיים

ההשתלבות בתהליכי הגלובליזציה פותחת בפני המדינות הפחות מפותחות אפשרויות להגביר את קצב* הצמיחה הכלכלית שלהן. ההאצה בקצב הצמיחה נובעת מכניסה של השקעות מחוץ למדינה, ומפתיחת השוק הגלובלי הגדול לייצוא מוצריהן. ההשקעות המגיעות מחוץ למדינה והייצוא הגדל, מגדילים את* ההון של המדינה, ואז תהליכי הייצור מואצים ומשפיעים בכיוון של הגדלת הצריכה של התושבים. ההשתלבות בשוק העולמי מביאה איתה גם דרישה לשיפור רשת התחבורה ורשת התקשורת; להעלאת רמת השירותים וגיוונם; ולשכלול המערכת הפיננסית - כל אלה תורמים לפיתוח מואץ, לשיפור חיי התושבים המקומיים, ולהעלאת רמת חייהם.

הון - הכסף ושאר האמצעים והמשאבים כמו ציוד, מבנים, מיכון העומדים לרשות אדם או מפעל בזמן נתון או המושקעים בעסק לצורך הפעלתו.
צמיחה כלכלית - הגידול הכלכלי נמדד על פי הגידול בייצור שחל במרווחי זמן נתונים. שיעור הצמיחה הכלכלית מבטא בדרך כלל את השינוי (באחוזים) בתמ"ג משנה לשנה.

שינויים בתמ"ג לנפש בין השנים 2006 – 2008 במבחר מדינות פחות מפותחות

שם המדינה	תמ"ג לנפש (שווה כוח קנייה) – 2006 – דולר ארה"ב	תמ"ג לנפש (שווה כוח קנייה) – 2008 – דולר ארה"ב
סין	4,900	6,000
הודו	2,500	2,900
ברזיל	9,400	10,200
מצרים	4,900	5,400
אתיופיה	700	800
סומליה	600	600
צ'ד	1,600	1,600

? הסבירו כיצד מתקשרת הצמיחה הכלכלית עם רמת החיים, והדגימו זאת באמצעות נתוני התמ"ג לנפש ונתוני הצמיחה של מבחר המדינות המופיעות בשתי הטבלאות.

באופן כללי אפשר לומר, שקצב הצמיחה הממוצע של מדינות הפחות מפותחות גבוה יותר מקצב הצמיחה הממוצע של המדינות המפותחות (ראו הסבר לכך במסגרת). קצב ההשתלבות בכלכלה

מדינה	תמ"ג 2007 (דולר, בליונים)	שיעור צמיחה שנתי ב-2006-2007 (%)
ארצות הברית	13,751	2.0
יפן	4,385	2.1
סין	3,205	13.0
צרפת	2,590	2.2
הודו	1,170	9.1
ברזיל	1,313	5.4
מצרים	130	2.1

נתוני תמ"ג ושיעורי צמיחה במבחר מדינות
מקור: CIA

הגלובלית שונה ממדינה למדינה - חלק מהמדינות הפחות מפותחות אינו מנצל את האפשרות להשתלב בכלכלה העולמית, ועל כן אינו נהנה מצמיחה כלכלית גבוהה. בין המדינות שקצב הצמיחה הכלכלית שלהן נמוך ניתן לציין חלק ניכר ממדינות אפריקה (כגון סומליה, אתיופיה, אריתריאה). בין המדינות שקצב הצמיחה שלהן גבוה בשנים האחרונות והן מצליחות לצמצם את הפער הכלכלי בינן לבין מדינות מפותחות ניתן למנות חלק ממדינות מזרח אסיה (ובראשן סין והודו).

?
א. התבוננו בטבלה שלפניכם, האם המדינה בעלת שיעור (אחוז) הצמיחה הגבוה, היא גם בעלת ערך תמ"ג הכי גבוה? הסבירו.
ב. התבוננו במפה שבעמ' 8: להיכן מופנה עיקר הייצוא של סין? חפשו מידע וכתבו מהם המוצרים העיקריים שסין מייצאת. מה זה אומר על כלכלת סין?

על קצב הצמיחה של המדינות השונות

נתוני הצמיחה של מדינות הם יחסיים – כלומר הם אינם מבטאים את גודל התפוקה במשק, אלא רק את השינוי החל בו. שיעור הצמיחה השנתי של מדינה מסוימת, מחושב לפי שיעור השינוי בתוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) של אותה מדינה. כשנאמר למשל כי הצמיחה בסין ב- 2007

הייתה 8%, המשמעות היא שתפוקת המשק הסיני בשנה זו גדלה ב-8% אחוזים לעומת התפוקה בשנה הקודמת.

באופן כללי אפשר לומר ששיעור הצמיחה הכלכלית הממוצע של חלק מהמדינות הפחות מפותחות גבוה יותר משיעור הצמיחה הממוצע של המדינות המפותחות. עובדה זאת נובעת מנקודת המוצא השונה שהיא נמוכה מאוד, ועל כן פוטנציאל הצמיחה שלהן גדול יותר.

כך לדוגמה: תוספת של 3 מיליארד דולר לתפוקה השנתית של מדינה שתפוקתה הקודמת הייתה בהיקף של 100 מיליארד דולר – תיתן צמיחה שנתית של 3%. אותה תוספת של 3 מיליארד דולר בשנה במדינה שתפוקתה בשנה הקודמת הייתה 10 מיליארד דולר – תהיה שווה ל-30% צמיחה כלכלית.

אפשרות לצמצום הפערים בין העולם המפותח לעולם הפחות מפותח

האצת הצמיחה הכלכלית בעקבות ההשתלבות בכלכלה הגלובלית מהווה הזדמנות לצמצום הפער הכלכלי - טכנולוגי הקיים בין המדינות הפחות מפותחות למדינות המפותחות. המדינות הפחות מפותחות שבחרו להיות חלק מתהליכי הגלובליזציה, נאלצות לאמץ לעצמן את דפוסי המבנים הכלכליים הנהוגים במדינות המפותחות, ותוך כדי כך הן מצמצמות את הפער הכלכלי-טכנולוגי שביניהן.

אילו נדרשו המדינות הפחות מפותחות להתפתח בכוחות עצמן ללא השפעות חיצוניות, היו נדרשות להן עשרות או אף מאות שנים כדי להגיע לרמת הפיתוח ורמת החיים בה נמצאות המדינות המפותחות. למרבה המזל, תהליך הגלובליזציה מפשט מאוד ומאיץ את תהליכי הפיתוח, ואת צמצום הפערים.

הצטרפותן של המדינות הפחות מפותחות לתהליכי הגלובליזציה מאפשר חדירה של רעיונות, טכנולוגיות, שיטות ייצור, שיטות ממשל, עקרונות וערכים המקובלים במדינות המערב. הטמעת השינויים האלה מתרחשת בקצב ובצורה שונה בכל מדינה - אולם ברוב המקרים נטמעים קודם כל תחומי הכלכלה הטכנולוגיה והמדע, הדרושים לשילוב המדינה בשוק העולמי. הטמעת העקרונות החברתיים והפוליטיים ונהוגים במדינות המפותחות היא איטית יותר. לדוגמה, מדינות המפרץ הפרסי אימצו את העקרונות הכלכליים והטכנולוגיים המערביים, אך הן לא ממהרות לאמץ את דפוסי התנהגות הפוליטית והחברתית. הן לא מאמצות את שיטת המשטר הדמוקרטי, וממשיכות לקיים משטר מלוכניות; זכויות נשים (ברוב המדינות האלה) נחותות לעומת זכויות הגברים; המערכת המשפטית בחלק גדול ממדינות אלה מבוססת על מערכת חוקים דתית (שרעה).

צמיחת מוקדי תעסוקה חדשים

תהליכי הגלובליזציה הכוללים הסרת המגבלות ופתיחת השווקים, הביאו להקמתם של מוקדי תעסוקה חדשים הפרוסים במקומות שונים בעולם. ההשקעות המגיעות מחברות ותאגידים רב לאומיים מופנות לבניית מפעלים והקמת אזורי תעשייה חדשים. חלק ניכר של המפעלים מוקמים באזורי

תמונה

קואלה לומפור בירת מלסיה היא עיר שמושכת אליה תאגידים מהמדינות המפותחות. רבים מהם בתחום המולטי מדיה

הגלעין של המדינה - בערים הגדולות, בערי הנמל וביישובים לאורך נתיבי התחבורה. יחד עם זאת חלק מהמפעלים מוקמים גם באזורי שוליים - בקרבה למוצרי הייצוא של המדינה (מחצבים, יערות, אתרי תיירות ועוד). מוקדי התעסוקה החדשים תורמים לקידוםם ופיתוחם של האזורים בהם הם מוקמים, לעיתים גם באזורים מרוחקים ונחשלים במדינה. הם מייצרים מקומות עבודה חדשים ומצמצמים בכך את מספר המובטלים במדינה; מחזקים את הערים הגדולות והופכים אותן למרכזים של מתן שירותים עסקיים ופיננסיים; תורמים לפיתוח התעשייה מקומית; מביאים להעברה של טכנולוגיות מתקדמות; ומעודדים את פיתוח תשתיות התחבורה והתקשורת. כל אלה מביאים בסופו של דבר להעלאה של רמת החיים של תושבי המדינה.

תמורות במגזרי התעסוקה

ההשקעות ופיתוח מוקדי תעסוקה חדשים מביאים גם לתמורה במגזרי התעסוקה. הדרישה הגוברת לכוח אדם במוקדי התעסוקה החדשים מושכת עובדים רבים מתחום החקלאות. מעבר כוח העבודה מהחקלאות לתחום התעשייה ומגזרים אחרים התאפשר גם בשל צמצום כוח העבודה הנדרש בחקלאות. צמצום זה בא בעקבות הכנסת שיטות ואמצעים טכנולוגיים מתקדמים בחקלאות, וכן בשל האפשרות לייבא מוצרי חקלאות בתמורה למטבע חוץ המתקבל מייצוא

נתונים של שינויים במגזרי התעסוקה

המוצרים העיקריים של המדינה. ההשתלבות בשווקים הגלובליים, אם כן, מצמצמת את מספר המועסקים בחקלאות ומגדילה מאוד את מספר המועסקים בתעשייה ושירותים הקשורים לייצור מוצרי הייצוא. כדי להשתלב במערך הבינלאומי, המדינה הפחות מפותחת נדרשת להתאים את מפעליה

לסטנדרטים המקובלים במערב. כלומר להעלות את רמת המיומנות וההכשרה של העובדים, וגם להכשיר בעלי מקצוע ועובדים מיומנים במקצועות שלא היו קיימים עד אז במדינה. המדינה צריכה להכשיר מספר רב של עובדים בעלי יכולת גבוהה ברמות שונות: החל מעובדים זוטרים בתעשיות ייצוא המרכזיות, דרך דרג מנהלי ביניים ובעלי מקצועות חופשיים, וכלה במנהלים בכירים, אשר חייבים לסגל לעצמם את המנהלים והמוסכמות המקובלים בעולם העסקים המערבי. בנוסף לזה, קיימת דרישה גבוהה לנותני שירותים ברמה בינלאומית בתחומי בנקאות, כלכלה, משפטים, שיווק ועוד. בתחומים אלה נדרשים עובדים השולטים בשפות זרות ומבינים בעולם העסקים הבינלאומי.

כדי לתת מענה לדרישה לכוח עבודה בעל השכלה ומיומנויות, נוצר צורך בהקמת מרכזי הכשרה ברמות שונות: החל מהקמה או הרחבה של אוניברסיטאות ומכללות, דרך הרחבת חינוך טכנולוגי, לימוד שפות וכלה בהגברת החינוך התיכוני (ובמקרים מסוימים אף חינוך יסודי). בדרך כלל התהליך הזה הוא ביוזמה, ניתוב ועידוד המדינה, אשר מבינה את היתרונות שבהכשרת כוח אדם שיתאים להשתלבות מוצלחת בשוק העולמי. הכשרת בעלי מקצועות ומומחים בתחומים שונים ומגוונים, מביאה אף היא להעברת כובד המשקל התעסוקתי למגזרי התעשייה והשירותים, ומשנה את היחס בין המגזרים השונים.

שינוי הדרגתי במגזר התעשייתי

תמונה של מפעל אלקטרוניקה - באחת ממדינות אסיה

הכשרת כוח אדם מיומן מביאה לשינויים באופי המגזר התעשייתי – עם הזמן חל מעבר מתעשיות מסורתיות לתעשיות מתקדמות. בשלב הראשון המדינה הפחות מפותחת שזה עתה החלה להשתלב בכלכלה העולמית תעדיף לייצר מוצרים "מסורתיים" שאינם מתבססים על טכנולוגיות גבוהות (לדוגמה מוצרי טקסטיל). בשלב הזה ינוצל היתרון הכלכלי הנובע משכר העבודה הנמוך - שמאפשר למכור את המוצרים המסורתיים במחיר נמוך, ולגבור בתחרות עם המדינות מפותחות. עם הזמן רמת החיים במדינה הפחות מפותחת

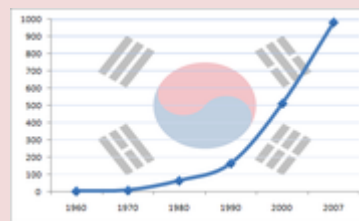
עולה, והמעסיקים נאלצים לשלם שכר עבודה גבוה. עלייה בשכר עבודה מייקרת את מחיר המוצרים נוצר הקושי לעמוד בתחרות מול מוצרים דומים המיוצרים במדינות שזה עתה החלו להשתלב בשוק הגלובלי. כדי להתגבר על הבעיה הזאת נאלצות החברות הפועלות באותה מדינה לצמצם את ייצור המוצרים המסורתיים, עתירי עבודה, ולהתבסס יותר ויותר על ייצור מוצרים מבוססי ידע. המעבר הזה לא היה אפשרי לולא היה כוח אדם מיומן ומשכיל אשר הוכשר במהלך השלב הראשון של תהליך הגלובליזציה.

כלכלת ישראל, לדוגמה, התבססה בשנות ה-50 על ייצור וייצוא מוצרי טקסטיל וחקלאות. עם הזמן בשל עלייה ברמת השכר נסגרו מפעלי טכסטיל ומזון רבים, וחלקם עברו למדינות פחות מפותחות. בישראל לעומת זאת התפתחה בשנות ה-90 תעשייה עתירת ידע וטכנולוגיה ומוצריה שינו את מפת הייצוא של ישראל.

קוריאה הדרומית משתלבת בגלובליזציה

קוריאה הדרומית נמנית כיום על קבוצת המדינות המפותחות בעולם. היא מדורגת במקום ה-25, דרגה אחת אחרי ישראל, במדד המדינות המפותחות (על פי מדד HDI לשנת 2008), ובמקום ה-24 בעולם בהיקף התוצר המקומי הגולמי, (לפני ישראל הממוקמת במקום ה-26). היא נחשבת לאחת המדינות המובילות בעולם בחדשנות ובמוצרים עתירי ידע כדוגמת ענפי האלקטרוניקה והרובוטיקה, היא אחת מ-5 המדינות המובילות בייצור מכונות, והיא יצרנית הספינות הגדולה בעולם. לפני כ-50 שנה היה מצבה של קוריאה הדרומית שונה לחלוטין - כלכלתה התבססה בעיקר על חקלאות, דיג ומעט תעשייה. התוצרת החקלאית שימשה לצריכה עצמית ולא נותרו עודפים לייצוא ולקבלת מטבע זר. פחות מ-20% מתושבי המדינה זכו לחינוך פורמאלי כלשהוא וההכנסה לנפש הייתה דומה לזו של המדינות העניות באפריקה ואסיה. בתחילת שנות ה-60 של המאה העשרים החלו בקוריאה רפורמות כלכליות מרחיקות לכת שהתמקדו בהקמת מפעלי תעשייה הדורשים כוח עבודה רב ובעידוד הייצוא. בשנות ה-70 תמכה הממשלה בהקמה של תעשייה, מפעלים כימיים, והחלה הממשלה בבניית מפעלי אלקטרוניקה ומכונות. במקביל השקיעה המדינה במערכת החינוך ובהכשרה של כוח עבודה מקצועי ומיומן. כתוצאה מכל אלה, בין השנים 1960-1990 היה קצב הפיתוח/קצב הצמיחה הכלכלי שלה השני בגודלו בעולם.

הגידול בתמ"ג של קוריאה הדרומית בין השנים 1960-2007
בביליוני דולרים - צריך למצוא נתונים – זה מועתק מויקיפדיה

מקור: http://en.wikipedia.org/wiki/South_Korea#Economy

בעקבות הפיתוח הכלכלי המהיר התרחשו בקוריאה תהליכים נלווים רבים המזוהים עם הפיתוח/ הצמיחה הכלכלית. בין השאר הייתה עליה ברמת ההכנסה לנפש ובהתאם ברמת החיים; עליה ברמת ההשכלה; ירידה בהיקף המגזר החקלאי וגידול בהיקף מגזר השירותים; כניסת נשים לשוק העבודה המתמחה; תהליכי עיור מואצים; צמיחת חברות מסחריות גדולות ועוד.

הצלחתה של קוריאה באה לידי ביטוי בהצלחתן הבין לאומית של חברות קוריאניות רבות המוכרות לכל כדוגמת היונדאי, קאיה, סמסונג ו-LG.

קוריאה הדרומית היא בין המדינות המובילות בייצור זכרונות של מוליכים למחצה, מסכים דקים וטלפונים סלולריים. בנוסף מדורגת המדינה ראשונה בבניית ספינות בעולם וחמישית בבניית מכונות

היבטים שליליים של הגלובליזציה

הגדלת הפער בין עניים לעשירים

רוב התושבים במדינות הפחות מפותחות לא נהנים מהצמיחה הכלכלית ומהרווח הכלכלי שבא בעקבותיה. חלוקת רווחים לא שווה מביאה להבדלים ניכרים ברמת החיים - בעוד שחלק קטן מהתושבים, בעיקר בעלי ההון ובעלי הכישורים זוכים לעלייה של ממש בהכנסותיהם, העלייה ברמת החיים של רוב התושבים היא נמוכה ביותר. אמנם העניים לא הופכים להיות עניים יותר, אבל העשירים הופכים להיות עשירים יותר. וכך, ניתן לומר בהכללה, שתהליך הגלובליזציה במדינות הפחות מפותחות (לפחות בשלבי הראשונים) מביא לגידול בפער בין העניים לעשירים. עלייה באי שוויון בחלוקת ההכנסה מביא לתחושות תסכול וכעס אצל שכבות רחבות מאוד בציבור.

הפער בהכנסות גדל גם בשל התפתחותם של ענפים חדשים המבוקשים בעולם המודרני ודחיקתם של בעלי מקצועות מסורתיים שהופכים למיותרים. כניסתן של חברות רב לאומיות המביאות איתן אמצעי ייצור ושיווק מתקדמים, מביאה לעיתים קרובות לסגירתם של עסקים קטנים שאינם יכולים לעמוד בתחרות איתן. כך נדחקים לשולי החברה בעלי מקצועות מסורתיים, שהתפרנסו בעבר בכבוד וכיום הם נאלצים לעבור לעיסוקים חדשים אחרים. המעבר לעיסוקים

חדשים לא תמיד

מתאפשר מכיוון

שלאנשים רבים אין את

המיומנויות והכישורים

הנחוצים לכך.

ירידה בהכנסות

מהעיסוקים

המסורתיים פוגעת לא

רק במצבן הכלכלי של

אוכלוסיות שלמות,

אלא גם במעמדן

החברתי. המארג

החברתי המסורתי

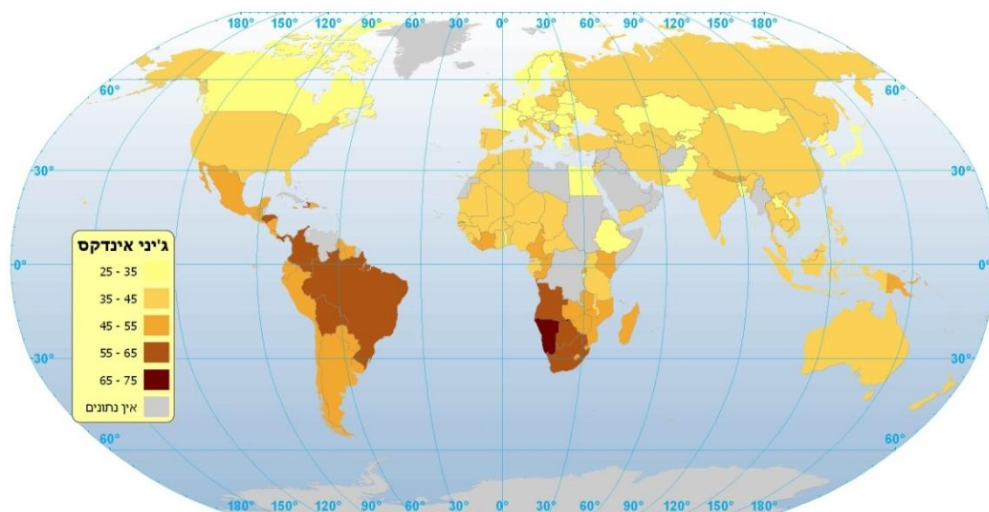
במדינות הפחות

מפותחות נפגע, והדבר

בא לידי ביטוי בשינוי

היחס לבעלי מקצועות מסורתיים, להשכלה, ליחסים הפנים משפחתיים, ואף גורם לירידת כוחה

של המשפחה הפטריארכלית.

תמונה – עובדים באחד המפעלים
בהודו, סין או באפריקה

ניצול עובדים בתנאים מחפירים

הגלובליזציה שהביאה איתה תהליכי צמיחה כלכלית מהירה תרמה רבות לרווחתם של בעלי ההון והחברות הגדולות, ובמקביל גרמה להרעת תנאי העבודה של מיליוני עובדים. הצמיחה המהירה והתחרות הקשה מאלצים את המעסיקים לנסות ולהוריד את מחיר מוצריהם על ידי העסקת עובדים זולים יותר מהעובדים הקיימים. לשם כך פונים המעסיקים לקבוצות החלשות בחברה - נשים חסרות השכלה ומקצוע, מהגרים, נערים ואף ילדים. שכרם של אלה נמוך להחריד אף במונחים של אותה מדינה. כדי לחסוך בעלויות נוספות מועסקים העובדים בתנאי עבודה מחפירים – המזכירים את תנאי עבודתם של ילדים בזמן " המהפכה התעשייתית" באירופה. מיותר לציין שבמקרים רבים העובדים אינם מקבלים תנאים סוציאליים מינימאליים, כגון ימי מנוחה, ימי חופשה, הגבלת שעות עבודה, ביטוח נגד תאונות, ביטוח פנסיוני וכיו"ב. אין ספק שמדובר במצב בעייתי מאוד הפוגע במיליוני אנשים. יש המכנים תופעה זאת 'עבדות מודרנית' וקוראים להפעיל לחץ על המדינות והחברות הבינלאומיות, אשר פוגעות בצורה קשה בזכויות העובדים.

חברת נייקי

חברת נייקי היא דוגמה לתאגיד בין לאומי המנצל את תהליכי הגלובליזציה באופן יעיל. מטה החברה ממוקם במדינת אורגון שבארה"ב ששם מתבצעים תהליכי העיצוב, הפיתוח והשיווק של הנעליים, אך הייצור מתבצע בחמש מדינות שונות. לדוגמא, נעלי air max מיוצרות מ 52 חומרי גלם שונים המגיעים מחמש מדינות. כל נעל עוברת 120 ידיים של פועלים בשרשרת ייצור שדורשת תיאום מלא בין הגעת חומרי הגלם למפעל ובין שלבי הייצור. בבעלות החברה כ 150 מפעלי ייצור באסיה המעסיקים כ 350,000 עובדים. במקרים מסוימים עובדי ייצור אלו מרוויחים גם \$0.11 לשעה בעוד ששכר מנכ"ל נייקי בשנת 1997 היה 2.7 מליון דולר.

בשנת 2002 פועל ייצור בתעשיית הטכסטיל בארה"ב הרוויח כ \$8 לשעה עבור שבוע עבודה של 37 שעות לעומת פועל באותה תעשייה בהונג קונג שהרוויח \$3 לשעה עבור שבוע עבודה של 60 שעות. באינדונזיה, אותו הפועל הרוויח באותה השנה \$0.15 לשעה עבור שבוע עבודה של 70 שעות. סין לדוגמא, המכונה לעיתים מפעל הייצור הגדול בעולם, מייצרת כיום כ 70% מכלל הצעצועים בעולם, 30% ממכשירי הטלוויזיה, 24% ממכונות הכביסה, 20% מהטלפונים הניידים, 30% מזוגות האופניים, 70% מהמצתים ועוד ועוד, פועל ייצור סיני עובד מעל ל 12 שעות עבודה ביום, שבעה ימים בשבוע ויום חופשי אחד בחודש. פועל כזה מרוויח בסין שכר של כ 35 ₪ לחודש.

הגדלת הפערים הבין-אזוריים במדינה

כפי שכבר צוין, הגלובליזציה משנה את מפת התעסוקה במדינות הפחות מפותחות. אזורים שהופכים להיות מוקדי תעסוקה חדשים - מתחזקים, בעוד שהמוקדים הישנים הולכים ומאבדים מחשיבותם. כתוצאה מכך נוצר פער שבא לידי ביטוי בתחומי הכלכלה, התשתית, התרבות והחברה בין המרכזים הכלכליים לבין אזורי השוליים. הגירת אוכלוסיות חזקות ומשכילות מאזורי השוליים למרכזים הכלכליים החדשים מחלישה עוד יותר את אזורי השוליים ומרחיבה את הפער בינם לבין המוקדים החדשים. כך לדוגמה, בעקבות השתלבותה של סין בשוק הכלכלי העולמי חלה התפתחות עצומה במחוזות של דרום מזרח המדינה, באזור הנקרא "דלתת נהר הפנינה". ההתפתחות המואצת של האזור

יצרה פער גדול בינו לבין אזורים אחרים במערב ובצפון המדינה. ההכנסה הממוצעת במזרח סין גדולה כמעט פי 3 מההכנסה הממוצעת במערב המדינה.

הפערים הגדולים ביותר קיימים בין האזורים העירוניים שבהם ממוקדים מוקדי התעסוקה החדשים לבין האזורים הכפריים בהם מתרכזים החקלאים בעלי הכנסות נמוכות. בסין לדוגמה הפער בהכנסה בין האזורים העירוניים לכפריים הוא אחד מהגבוהים ביותר בעולם. הפער הזה ממשיך לגדול – ב-1978 הייתה ההכנסה הממוצעת באזורים העירוניים גדולה פי 2.5 מההכנסה הממוצעת באזורים הכפריים, וכיום (2005) היא פי 3.5 מההכנסה הממוצעת באזורים הכפריים.

אזור "דלתת נהר הפנינה"

באזור דלתת נהר הפנינה, בדרום מזרח סין, מצויות ערים גדולות וחשובות כמו קנטון – (GUANGZHOU), ושן זן (SHENZHEN). ערים אלה הינן מהמובילות בסין בתמ"ג לנפש (בקנטון – 11,700 דולר, ובשן זן למעלה מ-13,000 דולר). הצלחתן של הערים האלה החלה עם ההשתלבות בכלכלה הגלובלית. לפני כשלושים שנה החלה באזור זה הרפורמה הכלכלית של סין, והפכה את האזור לסיפור הצלחה כלכלי. האזור מושך אליו השקעות של חברות זרות התורמות לפיתוח מהיר של האזור. בשנת 2008, למרות המשבר הכלכלי העולמי, השקיעו חברות זרות כ-19 מיליארד יורו באזור זה. כיום, האזור זוכה לתקציבים מיוחדים לצרכי מחקר ופיתוח במסגרת תכנית פיתוח חדשה. ההנהגה הסינית מקווה לקדם כך את האזור כדי שיהפוך לאחד האזורים המובילים בעולם במחקר, פיתוח וקידום טכנולוגיות מתקדמות. כך מקווים בסין לשמור על מקומה של המדינה כגורם חשוב ומוביל בכלכלה העולמית.

ליצור טבלת תמ"ג לנפש באזורים שונים בסין – ויקיפדיה

באזור יונאן \$ 1,844 לנפש

תמונות שממחישות פער בתשתיות או בתקשורת בין אזור שנגחאי לאזור יונאן או סצ'ואן

בני

שמשכורותיהם נחשבות נמוכות במונחים מערביים, ותנאי העבודה שלהם קשים – הרי שבהשוואה לכפרים מהם הם מגיעים מדובר בהכנסות גבוהות. ההגירה מן הכפר לעיר הולכת ומתעצמת ככל שהאפשרויות הכלכליות הולכות ומתרחבות. כתוצאה מכך, מצד אחד הערים המצויות במוקדים הכלכליים החדשים גדלות בקצב מהיר ביותר, ומצד שני האזורים הכפריים נחלשים מפני שאוכלוסיות חזקות ומשכילות מהגרות מהם אל הערים וכך גדלים הפערים הבין-אזוריים. הגירתם של עובדים צעירים, מוכשרים ובעלי מיומנויות אל המרכזים הכלכליים טומנת בחובה פגיעה כלכלית וחברתית באזורי השוליים החלשים ממילא. היא יוצרת הרגשת תסכול ונחיתות בקרב האוכלוסיות שנשארות באזורי השוליים העניים יחסית.

הפער הבין אזורי עלול לגרום למתח והרגשת קיפוח בין תושבי האזורים השונים באותה מדינה. מתח זה מתגבר שבעתיים כאשר באזורים השונים מתגוררות אוכלוסיות השייכות ללאומים או לדתות שונות. בכמה מדינות (לדוגמה, אנגולה וסרי לנקה) הדבר אף הביא למלחמות אזרחים.

הגלובליזציה יוצרת אחידות תרבותית

מאז ומעולם הושפעו תרבויות העולם זו מזו - האימפריות של העולם העתיק, וגם אלה של התקופה הקולוניאלית, הנחילו את תרבותם לעמים שנכבשו, ולעתים אף כפו אותה עליהם; מגלי עולם ובעקבותיהם מהגרים שהגיעו ל'עולם החדש' הביאו איתם מאורחות חייהם ומנהגיהם, ושינו תרבויות מקומיות. עם זאת, אין ספק שההתפתחויות הטכנולוגיות של התחבורה והתקשורת (הטלוויזיה, הטלפונים, המחשבים, האינטרנט, הקולנוע, פרסומות וכדומה) בעידן הגלובליזציה, גורמים לשינויים תרבותיים חסרי תקדים בעוצמתם ברחבי העולם. תהליך הגלובליזציה, מעצם טבעו, מביא לטשטוש ההבדלים התרבותיים בין מדינות שונות. התוצאה היא, שיש יותר ויותר דמיון בין מרכיבים תרבותיים במקומות שונים, גם אם הם מרוחקים אלה מאלה - בעידן הגלובליזציה נוצרת תרבות אחידה יותר של מוזיקה, אופנה, אדריכלות, מנהגי אכילה ועוד. נציין כמה דוגמאות לתהליכים של האחדה תרבותית עולמית.

התרבות האמריקנית משתלטת - תושבים מכל מדינות העולם מאמצים מרכיבים שונים של התרבות, הכלכלה והפוליטיקה האמריקניים. תהליך זה מכונה "אמריקניזציה".* בכל מקום בעולם אפשר לזהות את סימני האמריקניזציה: מכנסי ג'ינס, סרטי וולט דיסני, אן-בי-איי, רשת המזון האמריקנית מקדונלד'ס, קוקה קולה, רשתות של בתי הקפה ומסעדות אמריקניות, שימוש במילים באנגלית (נזכיר רק את OK או BYE) ועוד, אלה הם חלק קטן מסימני האמריקניזציה. תרבות הצריכה משתלטת ומשפיעה על אורח החיים - תרבות הצריכה* היא כינוי לאורח החיים שבו בני אדם צורכים מוצרים ושירותים מעבר למה שנחוץ להם לצרכי קיום. 'שופינג' (קניות) נחשב היום לפעילות שמעניקה מעמד חברתי, זהות, והרגשת שייכות של היחיד לחברה החברות הכלכליות הגדולות יוצרות בקרב הצרכנים צורך מדומה במוצריהן באמצעות פרסום מתוחכם. כך למשל, מוצרים רבים הופכים למותגים, ומי שרוכש אותם רוכש לו מעמד חברתי גבוה. הפרסומות סובבות אותנו בכל אשר נפנה ואין אפשרות להימנע מלהיחשף אליהן. כך למעשה, התרבות הצרכנית עונה על אינטרס כלכלי של חברות רב-לאומיות המעוניינות ב"מקסום" רווחיהן ובהפצת מוצריהן מסביב לעולם.

הקניון כסמל גלובלי - תרבות הצריכה יצרה סמל גלובלי נוסף - הקניון. בקניון יש ביטוי לתרבות פנאי ובילוי שתמציתה שיטוט בין החנויות, רכישה של מוצרים, צריכת מזון מהיר, בילוי בסרט או במסעדה - והכול תחת קורת גג אחת. הקניונים ברחבי העולם הם לרוב כה דומים עד כי נדמה שהם "משוכפלים". הם מתוכננים באופן שממריץ את המבקרים לרכוש מוצרים ושירותים תוך תחושה שהם נמצאים במקום יוקרתי ובין-לאומי.

אמריקניזציה - תהליך שבו אוכלוסיות רבות ברחבי העולם מאמצות מאפיינים תרבותיים, חברתיים וכלכליים, הנהוגים בארה"ב, ותוך כדי כך הן מאבדות את המאפיינים הייחודיים שלהן.

2. תמונות של קניונים במקומות שונים בעולם (במדינה מפותחת ובמדינה פחות מפותחת).

השוו בין שני הקניונים.
האם בקניון שאתם מכירים קיימים דברים דומים. הביאו דוגמאות.

תפקידה של המדיה בעיצוב אורח חיינו

המדיה (אמצעי התקשורת) מקיפה אותנו מכל עבר. דרך המדיה: ערוצי הטלוויזיה, עיתונים, רשת האינטרנט, סרטי קולנוע, שלטי רחוב – מועברים אלינו מסרים רבים. חלקם משווקים לנו בצורה גלויה וחלקם בצורה סמויה. המדיה מכתובה לנו במידה רבה את האופנה, עיצוב הבית, שימוש באביזרים ועוד. מומחים מעריכים שנער או נערה נחשפים בממוצע ל-40 אלף פרסומות בשנה רק בטלוויזיה!

כיום מנהלים את תעשיית המדיה והבידור העולמית, בין 20 ל-30 תאגידים כמו דיסני, בי-בי-סי, וטיים וורנר, כמעט כולם משתייכים

למדינות המערב, ומרכזם נמצא לרוב בארה"ב. ארה"ב לדוגמה, סוחרת בעסקי הבידור והשעשועים בכ-25 מילארד דולר לשנה. כשאנו צופים בסרט הוליוודי בקולנוע או בטלוויזיה, כאשר אנו הולכים להופעת רוק, או אוכלים במסעדת מזון מהיר - אנו נחשפים לתרבות ולסגנון החיים האמריקניים. אנחנו גם נחשפים לערכים המאפיינים את תפיסת העולם האמריקנית: שחרור האישה, קידום חיי נוחות ועושר, מדדים של הצלחה, חשיבותם של מותגים ומוצרי יוקרה ועוד. כל אלה מחלחלים לאוכלוסייה בכל מקום בעולם, ומביאים לחיקוי אורח החיים האמריקני ולאיתמוץ רעיונות וערכים המאפיינים את תפיסתם העולם האמריקנית.

חשוב לציין שכיום במקביל להתפתחות התרבות העולמית האחידה, מתפתחת גם מגמה של שימור וחיזוק התרבויות המקומיות, וזאת בשל ההכרה בחשיבותן והחשש מפני היעלמותן.

כך למשל צאצאי האבוריגינים, תושבי אוסטרליה הראשונים, מקדישים מאמצים רבים לשימור המסורת והמנהגים של אבותיהם. התהליך הזה הפועל בכיוונים מנוגדים נקרא: "עולמקומיות" (מורכב מהמילים עולמי ומקומי) - הוא מראה מצד אחד את התהליכים הגלובליים התורמים להאחדה תרבותית, ומצד שני את

התהליכים המקומיים המדגישים את הייחודיות התרבותית המקומית.

?

בחרו בתכנית טלוויזיה אמריקאנית וציינו מה הם המסרים החברתיים - תרבותיים שמנסה התכנית להעביר.

ישנן חברות רב לאומיות שניסו לפתוח סניפים בארץ, אך נאלצו לסגור אותם כעבור זמן מה – מה יכולים להיות הגורמים לכך לדעתכם? מה הייתם מיעצים למנהלי הסניפים לעשות לפני פתיחת הסניף?

תמונה של חג מקומי כשברקע פרסומת או חנות של מק דונלדס או קוקה קולה.

הגלובליזציה חוזרת למעבה הג'ונגל

במעבה הג'ונגל שבבוליביה, חיים במספר כפרים לאורך נהר האמזונס, כעשרת אלפים אנשים - בני צ'ימנה (Tsimane) מרוחקים ומבודדים מכל תרבות אחרת. הדרך להגיע לכפרים של בני הצ'ימנה קשה וארוכה, ואת הקטע האחרון שלה אפשר לעבור רק באמצעות שיט בסירת קאנו המצוידת במנוע ישן. תושבי הכפרים מתפרנסים מציד, דיג וגם מחקלות זעירה. הם חיים בבקתות שהם בונים, וכדי להגיע מבקתה לבקתה צריך לעבור בתוך צמחיה סבוכה. הם אינם מחוברים לרשת המים, החשמל או הביוב וכמובן שלא לרשת טלפון או אינטרנט. הקשר היחיד שלהם עם העולם מחוץ לג'ונגל, הוא באמצעות טלפון לווייני ותחנת רדיו של המיסיונרים. לכאורה נראה שהשפעת הגלובליזציה אינה יכולה להגיע לכאן. אולם השפעת המסחר הבינלאומי מגיעה גם לכאן ומשנה את אורח החיים של התושבים. פריטים שונים שמיוצרים במרחק אלפי קילומטרים, מצליחים לעבור בדרכים העקלקלות של הג'ונגל ולהגיע, לשימוש של בני הצ'ימנה. לדוגמה, ילדי הכפר כבר לבושים בבגדים שתפרו ונסחרו במקומות אחרים בעולם. כך למשל ילד בן 9 לובש חולצה עליה מודפסת דמותו של מיקי מאוס, שעליו הוא עוד לא יודע דבר. את החולצה השאיר אחד המבקרים בכפר. או למשל את האוכל מבשלים על גבי מדורה, ומגיישים בקליפת אגוז, אבל מבשלים אותו בסיר שמוצב על אש שמדליקים במצית ושניהם קרוב לוודאי תוצרת סין. הכנסתם של סירות מנוע (מתוצרת ימאהה, יפן) מקצרות מאוד את המרחק ומקרבות את הכפרים אל העולם החיצוני, וכך הולכת ומשתנה התרבות המקומית, הצעירים מאמצים להם צורת לבוש ודרכי התנהגות מערביים. לאחרונה נבנה על ידי שלטונות בוליביה מבנה אבן שישמש כבית ספר, ובעזרת מתקן סולארי שחובר למצבר ישן של מכונית, הוכנס החשמל למבנה. לא עבר זמן רב עד שהופיעו במקום טלוויזיה ודי.וי.די ראשונים. עכשיו כבר אפשר לראות את בני הכפר צופים מרותקים בסרט על מלחמת שוורים בספרד, או בקונגו פו מאסיה למרות שאינם מבינים את השפה ואינם מכירים את התרבותיות שמחוץ לכפר. כיצד ישפיעו השינויים הגלובליים הללו על תרבות הפנאי של המקומיים ומה יקרה לתרבותם העתיקה, אפשר רק לשער.

הקטע נכתב על פי כתבה שפורסמה במגזין **TheMarker** כשמוגלי פגש את מילטון פרידמן / אורי חפץ. דצמבר 2009.

ציינו כמה מסממני הגלובליזציה שהצליחו לחדור למעבה הג'ונגל ?
תארו כיצד לדעתכם יראה הכפר של צ'ימנה בעוד עשור שנים.

גלובליזציה במדינות המפותחות

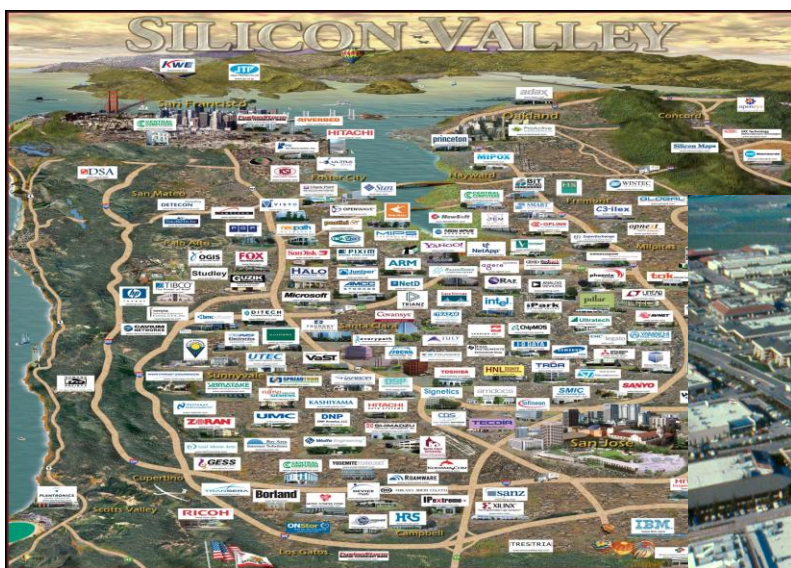
היבטים חיוביים

נראה כאילו המדינות המפותחות הן המרוויחות העיקריות מתהליכי הגלובליזציה. הנהלותיהן של מרבית החברות הרב לאומיות, מובילות הגלובליזציה, מצויות באחד מאזורי הגלעין: צפון אמריקה (ארה"ב וקנדה), אירופה (במיוחד בגרמניה, צרפת, בריטניה, והולנד) וביפן. באזורי גלעין אלה מצויים הבנקים ובתי ההשקעות הגדולים, שם גם מצויים הארגונים ומקבלי ההחלטות השולטים בכלכלה העולמית. אולם גם בקרב המדינות המפותחות אפשר למצוא היבטים שונים של השפעת הגלובליזציה, חלקם חיוביים וחלקם שליליים. נבחן כמה מן ההיבטים של תהליכי הגלובליזציה במדינות אלה.

התפתחותם של אזורי תעשייה חדשים

התחרות בין החברות הרב לאומיות בכלכלה הגלובלית החדשה מבוססת על זיהוי מדויק של הגורמים הגיאוגרפיים והמיקות האופטימאלי של כל פעילות כלכלית (הפקת חומרי גלם, ייצור, אחסון, תפקודי משרד, שיווק וניהול). הגלובליזציה החברות הרב לאומיות מחליטות איפה למקם את המפעלים על פי כוח האדם, רמת המיומנות, גובה השכר, התאגדויות מקצועיות, מיסים, הוצאות הובלה ועוד. על בסיס זה נסגרים מפעלים במקום אחד ונפתחים במקומות אחרים. כך יוצרת הגלובליזציה הפרדה מרחבית של כוח העבודה, וכל אזור מתמחה בתפקודים ייחודיים לו. במדינות המפותחות מתפתחים מרכזים של תעשייה ושירותי הי-טק, ומרכזים של מחקר ופיתוח מתקדמים, בעוד שבמקומות אחרים, בעיקר במדינות הפחות מפותחות - מתפתחים מרכזים לייצור מוצרים המבוססים על עבודת ידיים שאינה דורשת מיומנות גבוהה.

דוגמה למרחב תעסוקתי חדש במדינות המפותחות, אפשר לראות בהתפתחותו של עמק הסיליקון במדינת קליפורניה שבמערב ארה"ב.

יקון -

ליה בקליפורניה ארה"ב, סמוך לעיר סן פרנסיסקו, הפך להיות שם שיית ההי-טק. הוא קיבל את שמו בשל ריבוי תעשיות השבבים גרב. כיום התרכזו בו כל העסקים הקשורים בתעשיית ההי-טק.

דרישה לעובדים מומחים

במדינות המפותחות מתפתחים ענפי כלכלה חדשים הדורשים מומחיות, ידע או מיומנות מיוחדת, שבהם יש למדינות אלה יתרון על פני המדינות הפחות מפותחות. התפתחותם של ענפי ההי-טק ותעשיות העילית האחרות יוצרת דרישה גוברת לעובדים מומחים בעלי מיומנויות מתאימות, אשר נדרשים לעבור תקופת הכשרה ארוכה. מרכזי הפיתוח ותעשיות המתחכמות המתפתחים במדינות אלה, מגדילים את היצע התעסוקה לעובדים מומחים. אולם לעיתים נוצר מחסור בעובדים מומחים כאלה, וזה מביא מצד אחד לעלייה בהכשרה ובהשכלה של הצעירים הרוצים להשתלב בענפי כלכלה אלה, ומצד שני למשיכה של עובדים מומחים גם מחוץ לגבולות המדינה. מעמדם הכלכלי והחברתי של העובדים בענפי הכלכלה המתחכמים גדל בהשוואה לעובדי התעשיות וענפי הכלכלה המסורתיים. בהתאם לכך הם נחשבים לבעלי השכר הגבוהים במשק.

שינוי דפוסי העבודה

שיפור מואץ באמצעי התקשורת, בעידן הגלובליזציה, מאפשר לעובדים רבים לעבוד בביתם. הם יוצרים מעין משרד ביתי המקושר למשרד הראשי ומאפשר קבלה ומסירת מידע נחוץ בזמן אמת. עבודה מהבית מאפשרת לעובד מרחב נוח לעבודה; חוסכת לעובד זמן ומאמץ הנדרשים בנסיעות יומיומיות למקום עבודה וחזרה (במיוחד במקרים של עומס במערכות התחבורה); ומאפשרת לעובד לשלב בצורה יעילה ביותר את קידום הקריירה עם חיי המשפחה. המעביד חוסך בדרך זאת הוצאות נסיעה, וכן הוצאות על שירותי משרד. כבר היום עסקים עצמאיים רבים וכן השכירים העוסקים בתחום המכירות והשיווק עובדים באופן קבוע מהבית, וזאת בנוסף לעובדים בדרג בינוני וגבוה בחברות רבות אשר עובדים באופן חלקי מהבית. סביר להניח שתהליך הגלובליזציה יהפוך את העבודה מהבית לפופולארית ונפוצה עוד יותר.

תופעה נוספת המאפיינת את דפוסי העבודה בעידן הגלובליזציה – קיצור שבוע העבודה. הדרישה הגוברת מצד העובדים להרחבת שעות הפנאי שלהם מחד, והעלייה המתמדת בפריזם העבודה, מאפשרים לעובדים ולמעסיקים ליצור אותה תפוקה בפחות שעות ופחות ימי עבודה בשבוע.

עלייה במודעות לשיפור איכות הסביבה

במהלך המאה ה-20 החלה להתפתח מודעות לנזק העצום הנגרם כתוצאה מהזיהום הסביבתי המתלווה לייצור התעשייתי ולאורך לחיים המודרניים בכלל. המדינות נאלצו להתמודד עם השאלה, כיצד לשלב את המשך פיתוח הכלכלה המודרנית עם הצורך למזער את הנזקים הנגרמים לסביבה כתוצאה מכך. תהליך הגלובליזציה, שעיקרו- האצת הפיתוח הכלכלי, נתן למדינות המפותחות, מענה חלקי לסוגיה זאת.

כפי שכבר צוין לעיל, הגלובליזציה הביאה לכך, שחלק ניכר מהתעשיות "המסורתיות", שהן המזהמות העיקריות, עברו מהמדינות המפותחות ולמדינות הפחות מפותחות. המעבר הזה נבע משיקולים כלכליים- זול יותר לייצר מוצרים שייצורם אינו דורשת מומחיות מיוחדת, במדינות הפחות מפותחות, אך בעקיפין הוא הואיל לשיפור איכות הסביבה במדינות המפותחות. כך למשל, מעבר של מפעלים מזהמים רבים מענפי הרכב, הפלדה וכימיה מאזור שיקגו ו"האגמים הגדולים" בארה"ב הביא לשיפור באיכות הסביבה באזור. צמצום מספר המפעלים המזהמים וכתוצאה מכך- ירידה בחשיבות הכלכלית של המפעלים המזהמים שנשארו במדינות המפותחות,

תמונה והסבר על העברת אחד המפעלים למדינות המתפתחות

מאפשרים למדינות האלה להחמיר את התקנות והתקנים הקובעים את רמת הזיהום המותרת. כל הגורמים האלה מביאים לשיפור באיכות הסביבה

במדינות המפותחות. יחד עם זאת, יש לזכור כי בראיה כלל עולמית לא מדובר בשיפור כלל. המפעלים המזהמים פשוט עברו לאזורים אחרים בעולם. יתר על כן, בשל התחיקה הנחשלת בד"כ בנושאי איכות הסביבה במדינות המתפתחות, מעבר התעשייה למדינות המתפתחות מאפשר

לבעליהם להשקיע פחות משאבים למניעת הזיהום, כך שרמת הזיהום הכללית בכדור הארץ רק גדלה כתוצאה מתהליך הגלובליזציה.

היבטים שליליים

עובדים זרים והגירה בלתי חוקית

אחד ממאפייניה החשובים של הגלובליזציה - המעבר החופשי של אנשים ממדינה למדינה יצרה תופעה כלל עולמית של הגירה. מהגרים רבים הם אנשים ממדינות מפותחות פחות, המהגרים למדינות מפותחות בחיפוש אחר מקורות פרנסה. הגירת העובדים ממלאת מצד אחד את צרכי המדינות המפותחות – היא מספקת להם כוח עבודה זול, שמוכן לעבוד בכל התעסוקות שבהן העובדים המקומיים אינם מוכנים לעבוד. אולם כאשר הגירת העובדים הופכת לזרם חזק נוצרות בעיות לשני הצדדים. העלייה במספר המהגרים לצורכי עבודה מביאה להגבלת אשרות הכניסה למדינות המפותחות, וכתוצאה מכך מתפתחת תופעה של הגירה לא חוקית. הגירה זאת מלווה בתופעות שליליות כמו מסחר בבני אדם (בעיקר נשים), ניצול של אנשים תמימים והתעללות בהם. מדינות המוצא של המהגרים (המדינות הפחות מפותחות) סובלות מ"בריחת מוחות" – הגירה של אוכלוסייה חזקה, אנשים מיומנים ומשכילים אל המדינות המפותחות. בצד כל אלה מתפתחת בעיה קשה ביותר במדינות המפותחות. כניסתם של עובדים זרים רבים, ובמיוחד עובדים בלתי חוקיים יוצרת תחרות ומתחים בין האוכלוסייה המקומית לאוכלוסיית המהגרים. העובדים הזרים, ובמיוחד אלה שאינם חוקיים – מוכנים לעבוד בשכר עבודה נמוך. המעסיקים יעדיפו במקרים רבים את העובד הזר הלא חוקי בשל היותו זול. מצב זה מעורר במקרים רבים התמרמרות, שנאה ותרעומת רבה בקרב המובטלים המקומיים, כלפי העובדים הזרים ש"תפסו את מקום עבודתם". המתח והתחרות מתחדדים במיוחד בתקופות של משברים כלכליים. בעלי העסקים נאלצים לקצץ במשרות ובשכר, העובדים המקומיים מפוטרים, ובמקומם נשכרים עובדים זרים זולים יותר, שכן העסקתם מאפשרת לעסק לשרוד ולעיתים גם לשמור על רווחיו. התחרות עם העובדים הזרים, פוגעת בשכבות החלשות המקומיות, מעמיקה את הפערים במדינה בין השכבות הכלכליות השונות, פוגעת בריבוד הכלכלי הקיים ומפירה את איזונו, יוצרת מתיחות בין-גזעית (אירופאים לבנים מול שחורים אפריקאנים), מתיחות בין-דתית ואתנית (מוסלמים מול נוצרים, אסיאתים מול אירופאים) ומגבירים או מעוררים תופעת "שנאת הזר" (קסנופוביה). כדי לטפל בבעיית העובדים הזרים נוהגות המדינות המפותחות להגביר את הפיקוח והבקרה על כניסתם לתחומי המדינה, ולגרשם בעוד מועד. הן גם מגבילות את המכסות של ייבוא עובדים זרים חוקיים. דרכי טיפול אילו יוצרות כמה בעיות: גירוש העובדים הבלתי חוקיים גובל לעיתים קרובות בבעיות אנושיות קשות; הגבלת מספר העובדים הזרים יוצר לעיתים מחסור בכוח אדם (כמו במקרה של עבודת החקלאים בערבה); העלאת שכרם של העובדים הזרים כדי להקטין את יתרונם על פני העובד המקומי – יוצרת קבוצה בעייתית של עובדים זרים מובטלים, שאינם חוזרים למולדתם. קבוצות אלה עלולות להעמיק את העוני, חוסר הסובלנות והפשע במדינות המפותחות לדוגמה: (מהגרים מרוקאים וטורקים בגרמניה, מכסיקנים וקולומביאנים בארה"ב).

עובדים זרים בצרפת

בשנות ה-50 וה-60 עם סיום הקולוניאליזם הצרפתי בצפון-אפריקה, נזקקה צרפת (בדומה לבריטניה ויתר מדינות מערב אירופה, שהתפתחו בקצב מואץ) לכוח עבודה שיאייש מקצועות בלתי נחשקים. הפתרון המיידני של ממשלת צרפת היה ייבוא עובדים זרים מהשטחים הקולוניאליסטים לשעבר, ובעיקר מצפון אפריקה. לחלק מהעובדים הזרים אף ניתנה אזרחות צרפתית מתוך כוונה לאפשר להם להשתלב ולתרום באופן מלא לחברה הצרפתית. בתחילה נדמה היה כי העובדים הצפון-אפריקנים וגם השחורים האפריקנים השתלבו היטב בצרפת וכי הם נדבך חשוב ויעיל לכלכה. בשנות ה-70 וה-80 הלכה וגברה ההגירה, במיוחד של הגירתם של מהגרים לא חוקיים. המהגרים החדשים, הגיעו לצרפת המתקדמת ללא כישורי תעסוקה והשכלה מתאימים, וכמעט ללא ידע על מאפייניה וערכיה החברתיים והתרבותיים. במצב זה הם יכלו להשתלב רק בעבודות כפיים בלתי-מקצועיות, עבודות קשות ובלתי מתגמלות. המהגרים החדשים הציעו למשק הצרפתי חלופה זולה יותר וכך נדחקה רגלם של הצרפתים המקומיים מעבודות אלה. המהגרים הגיעו לערים הגדולות, שם היה ביקוש גדול לידיים עובדות, והתרכזו בשכונות נפרדות בפרברי הערים. שכונות אלו הפכו במשך הזמן לגטאות עוני ופשע המופרדות מהשכונות הלבנות, האירופיות. עם הזמן הצטרפו אל המהגרים בני משפחה, ומספרם של המהגרים הזרים עלה בהתמדה, ואלו תפסו פלח רחב יותר ויותר משוק העבודה. כתוצאה מכך עלתה האבטלה בקרב האוכלוסייה המקומית, והתחזקו רעיונות ומפלגות לאומניות. חלקן מנצלות את המצב כדי ללבות את הרגשות של "שנאת הזרים" ולפגוע במעמדם וזכויותיהם של המהגרים ושל העובדים הזרים. בפריז, אין זה נדיר לראות שלטים וכתובת נאצה בגנות המהגרים אשר "גוזלים וחומסים את פרנסתם של הצרפתים הטוהורים". סיסמאות פוליטיות כגון: "סלקו את הזרים" ו"האבטלה בגלל הזרים" אינן מחזה נדיר בכלי התקשורת ובמערכות הבחירות בצרפת.

שנאת הזרים, תופעות גזעניות עוני ואבטלה בקרב המהגרים, הם חומר דלק חברתי. בשנת 2005 יצאו אלפי מהגרים מצפון אפריקה בהפגנות אלימות. המפגינים היו בני דור שני ושלישי למהגרים החיים בשכונות עוני של הערים. הם טענו שהחברה הצרפתית הגזענית מפלה אותם לרעה. כדי להקטין את נזקי תופעות ההגירה, מפעילה צרפת חוקי הגירה הכוללים מכסות של מספר המהגרים. במקביל פועלת ממשלת צרפת לקידום המהגרים, להכשרתם המקצועית ולפיזורם ברחבי צרפת. כמו כן נערכות פעולות מניעה ואכיפה נגד שנאת זרים ואלימות נגד מהגרים ועובדים בלתי חוקיים.

פגיעה בתעשייה המקומית בשל ייבוא והעתקת מפעלים

תהליכי הגלובליזציה, והתפתחות הסחר העולמי יוצרים מצב בו המדינות המפותחות מעדיפות ייבוא סחורות זולות יותר מהמדינות הפחות מפותחות. לעיתים קרובות זול יותר לייבא מוצרים ושירותים שונים מסין, הודו, וצפון אפריקה מאשר לייצרם במדינה המפותחת – בשל עלויות הייצור הנמוכות במדינות הפחות מפותחות. תהליכים אלה מביאים לנטישתם של ענפי תעשייה מסורתיים, סגירתם של מפעלים מקומיים, ולהתפתחותם של כסי אבטלה (אזורים בהם מספר מובטלים גבוה), לרוב בשולי המדינה.

דגל ישראל - סיני

ביום העצמאות בשנת 2009, דיווחה התאחדות התעשיינים בישראל כי 90% מדגלי הלאום שנרכשו, היו תוצרת חוץ, רובם ככולם תוצרת סין. יצרני הדגלים בארץ הורידו את המחירים ב-30%, אך ללא הועיל כי עדיין מחיר הדגלים מסין היו זולים יותר. אם ימשיכו היצרנים בישראל להוריד את מחיר הדגלים, כדי להתחרות במחיר הדגלים הסינים, הם יסתכנו בהפסדים גדולים ואף בפשיטת רגל. על-כן כדי ל"שרוד" עליהם להוציא עובדים לחופשה, לפטרם, ולעיתים גם לסגור את המפעל.

נסחו את דילמות העומדת בפני הממשלות במדינות המפותחות בהקשר לעובדים הזרים.

יותר מכך, הגלובליזציה מאפשרת ליזמים להעתיק את עסקיהם למדינות פחות מפותחות, שם העלויות נמוכות יותר. לדוגמא: חברה בריטית לייצור שבבים אלקטרו-אופטיים שתעתיק את משרדה לאדיס-אבבה או לבייג'ין - תחסוך בעלויות שטחי המסחר, בעלויות העובדים, בעלויות המיסים ועוד. היא גם יכולה להגדיל את תפוקת הייצור שלה הודות לשימוש מושכל בכוח העבודה הרב והזול. כתוצאה מכך יהיה לחברה יתרון תחרותי – מוצריה ימכרו במחיר זול באופן משמעותי לעומת אותם מוצרים המיוצרים בבריטניה. חברות נוספות מחקות את פעילותה המתוחכמת של החברה הבריטית, ואף הן יעתיקו בהדרגה את משרדיהן ומפעליהן למדינות הפחות מפותחות כדי לזכות אף הן ביתרון שיווקי. זו דרכה של הכלכלה המודרנית המערבית ובעשותה כך היא מעצימה ומרחיבה את הגלובליזציה בעולם. אולם העתקת המפעלים פוגעת בעובדים רבים, במיוחד בענפי התעשייה המסורתית, במדינות המפותחות. מפעלים ועסקים שאינם יכולים לעמוד בתחרות, נסגרים ועובדים רבים מאבדים את מקור פרנסתם. כדי להגן על התעשייה המקומית, הייתה המדינה יכולה להגביל את הייבוא, להטיל מיסים או מכסים, אולם פעילות זאת עומדת בניגוד לכלכלה החופשית ולהסכמי הסחר בעידן הגלובליזציה.

נטישת ענפי תעשייה מסורתיים ואזורי תעשייה ותיקים

נטישת ענפי התעשייה המסורתית והעתקת מפעלים למדינות פחות מפותחות, מביאה להתנוונותם של אזורי התעשייה הותיקים וליצירת פערים בינם לבין אזורי תעשייה חדשים שבהם מצויים ענפי תעשייה מתקדמים ומתוחכמים יותר. הממשלות במדינות המפותחות מעודדות את התפתחותם של אזורי תעשייה חדשים שבהם מוקמות תעשיות מתקדמות. התועלת והתפוקה שיכולה להניב תעשייה מתקדמת גבוהות לאין שיעור מן התפוקה בתעשייה מסורתית, שבה אין למדינות המפותחות יתרון.

הנזק המיידי של נטישת תעשיות מסורתיות לטובת תעשיות מתקדמות הוא יצירת "כיסוי אבטלה" (אזורים מוכי אבטלה) במקומות שהתבססו על התעשייה המסורתית. בהעדר פתרונות תעסוקתיים אחרים ילך ויחמיר מעמדו הכלכלי של האזור, והתושבים ינטשו את האזור ויעברו לאזורים מתפתחים אחרים. בדרך זאת מעמיקים במדינות המפותחות הפערים הכלכליים-חברתיים בין אזורי תעשייה מתוחכמים חדשים לבין אזורים שהתבססו על תעשייה מסורתית.

תעשיית הספנות בסנדרלנד – בבריטניה

בעבר, היו תושבי העיר סנדרלנד, שבצפון מזרח אנגליה, גאים מאוד בתעשיית הספנות שבעירם. הם טענו לתואר "עיר הספנות הגדולה בעולם". ואכן כלכלתה של סנדרלנד וסביבתה נשענו על תעשיית הספנות, בתחילת המאה ה-20 עבדו בתעשייה זאת כשליש מתושביה הבוגרים של העיר. מסורת של בניית אוניות בצפון מזרח אנגליה החלה עוד לפני המאה ה-19. בתקופת השיא של התעשייה זאת, היא העסיקה כ-50,000 עובדים. בסוף המאה ה-20 נסגרו המספנות וכלכלת העיר התמוטטה.

תושבי העיר החלו לעבוד במספנות בשנות העשרה לחייהם, מיד עם תום לימודיהם. לא עמדה בפניהם אפשרות אחרת, גם אבותיהם, ושאר בני משפחתם, כולם היו עובדי המספנות. הם עברו תקופת חונכות שבה למדו את המקצועות השונים הקשורים לתעשייה זאת. מי שנכנס לעבוד במספנות ראה בהן עבודה לכל החיים. החיים החברתיים והקהילתיים סבבו סביב העבודה במספנות.

תעשיית הספנות באנגליה ידעה עליות וירידות במהלך שנות קיומה. בעת מלחמה הייתה לתעשייה עדנה ולאחריה היה פוקד אותה משבר. כך היה מיד לאחר מלחמת העולם הראשונה - מספנות רבות נסגרו. אבל בשנות ה-30 חלה התאוששות כאשר החלה ההתחמשות לקראת מלחמת העולם השנייה. התאוששות נוספת חלה כאשר היה צורך בתחילת שנות ה-60 להחליף את הספינות שנפגעו או נעלמו במהלך מלחמת העולם השנייה. אולם מהמשבר הנוכחי, שפוקד את תעשיית הספנות החל משנות ה-70, כנראה שתעשייה זאת כבר לא יכולה להתאושש. בעקבות התפתחויות טכנולוגיות שאפשרו בניית ספינות גדולות יותר, ופתיחת השווקים בעולם, התקשתה תעשיית הספנות לעמוד בתחרות, במיוחד עם תעשיית הספנות היפנית. ביפן בנו ספינות גדולות יותר וביעילות רבה יותר. החל משנות ה-70 נאבקו חברות הספנות הבריטיות על השגת השקעות והזמנות עבודה. וכשלא יכלו לעמוד בתחרות נסגרו מרבית המספנות ואלפי עובדים נשארו מובטלים. המובטלים כללו גם עובדי תעשיות תומכות ונותני שירותים שהיו קשורים לתעשייה זאת.

חלק מהתושבים שאיבדו את מקור פרנסתם, עבדו יותר מ-30 שנה במקום העבודה, היו כבר בני 50 – 60 - נשארו מובטלים. הם לא היו מיומנים לעסוק בעבודות אחרות ועל כן ולא חזרו עוד לעבוד, והיו לנתמכי סעד. אחרים, התפזרו ברחבי המדינה בחיפוש אחר מקום עבודה. מעטים עברו הכשרה ועברו לעבוד במקומות אחרים, גם מחוץ למדינה. אולם הבעיה הגדולה היא שהצעירים בני המקום לא רואים עוד במספנות את עתידם. כיום נוצר מחסור בכוח עבודה מיומן כאשר מרבית האנשים ששרדו בתעשייה זאת מזדקנים ואין תכניות חונכות לצעירים שיחליפו אותם. וכך כנראה ייעלמו באנגליה עובדי תעשיית הספנות.

נטישת ענפי התעסוקה המסורתיים והעתקת המפעלים גורמים לגידול במספר העובדים בעלי

המיומנויות הנמוכות שמתקשים במציאת עבודה. תהליכים אלה הם בין הגורמים העיקריים להגדלת אי-השוויון בין תושבי המדינות המפותחות. מדיווח של ארגון המדינות המפותחות OECD עולה שבשני העשורים האחרונים הולך וגדל הפער בין העניים לעשירים, במרבית המדינות המפותחות. הצמיחה הכלכלית הועילה לעשירים בלבד. במדינות בהן הפער גדול גם רמת העוני בקרב כלל התושבים

ארגון ה-OECD הוקם ב-1960 במטרה לשיתוף כלכלי ופיתוח בקרב המדינות המפותחות. הוא כולל כיום כ-30 מדינות מפותחות: מרבית חברות האיחוד האירופי וכן שוויץ, נורבגיה, איסלנד, ארה"ב, קנדה, מקסיקו, אוסטרליה, ניו-זילנד, יפן, דרום קוריאה וטורקיה. חברותה של ישראל בארגון לא התקבלה עדיין, והיא עולה מדי פעם לדיון בארגון.

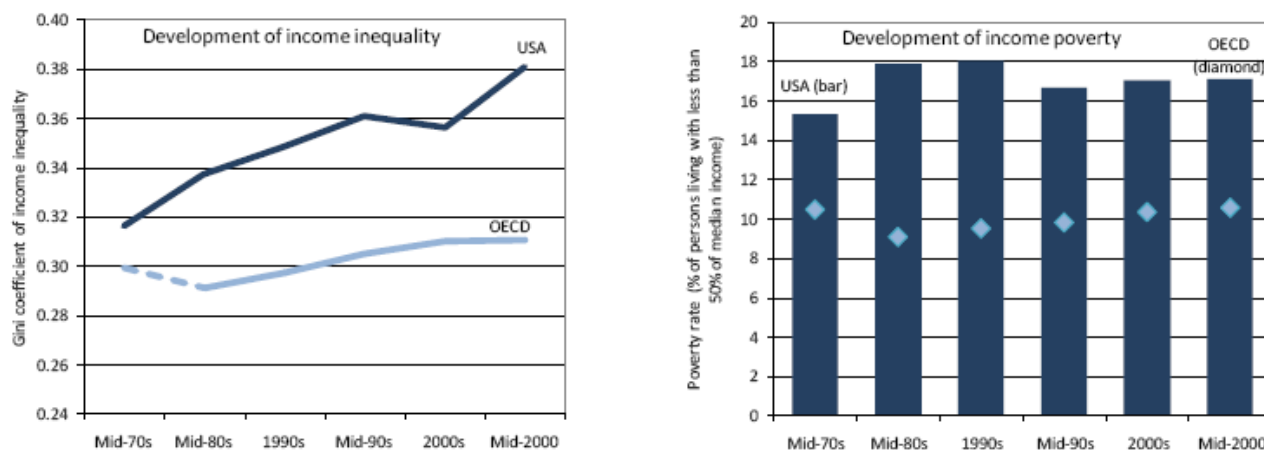
גבוהה. הגידול באי-השוויון בהכנסות גורם לקיטוב החברה ולהפרדה בין אזורים במדינה.

המדינות המפותחות מוציאות כיום, פי 3 יותר מאשר לפני 20 שנה, על מדיניות חברתית התומכת באוכלוסייה מעוטת היכולת, בניסיון לסגור את הפער בהכנסות. ללא תמיכות אלה היה הפער גדול

הרבה יותר. בארגון OECD סבורים שלא זאת הדרך להקטנת הפער - במקום להסתמך על הטבות סוציאליות כמו: דמי אבטלה, השלמת הכנסה ועוד, צריך להגדיל את אפשרויות העבודה ולעזור לאנשים באמצעות הכשרה וחינוך למצוא עבודה ראויה.

ארה"ב היא המדינה בה הפער בין העניים לעשירים הוא הגדול מבין מדינות ה-OECD

Figure 1. Income inequality and poverty continue to increase, especially since 2000

Source: *Growing Unequal?*, OECD 2008. Income is disposable household income adjusted for household size.

דילמות גלובליות

תהליך הגלובליזציה משפיע על תחומי חיים רבים במדינות המפותחות ובמדינות הפחות מפותחות כאחד. יש לו השלכות חיוביות ושליליות על אורח החיים של כולנו. יחד עם זאת צצות לא פעם בעיות וניגודי אינטרסים בין בעלי עניין שונים. נעמוד בקצרה על כמה מן הדילמות שצצות בעקבות תהליכי הגלובליזציה, אשר מטרידות אנשים רבים ברחבי העולם.

התלות של המדינות הפחות מפותחות במדינות המפותחות

אחת הטענות העיקריות המושמעות כיום כנגד הגלובליזציה היא, שהגלובליזציה מנציחה את השליטה של מדינות המערב בדרך חדשה המכונה "ניאו-קולוניאליזם". אמנם המדינות שהיו קולוניות בעבר השתחררו מהכיבוש והפכו למדינות לאום, אולם הן תלויות כיום בהחלטותיהן של חברות רב לאומיות. מדינות המערב עדיין משפיעות על המדינות הפחות מפותחות באמצעות כוחות כלכליים, פוליטיים, צבאיים ואידאולוגיים. הכובש עדיין שולט גם ללא כוח צבאי ישיר.

מפעילויות הבנק העולמי

כביליון איש בעולם מתגוררים באזורים כפריים שתשתית הדרכים בהן רעועה ואינה מאפשרת תנועה בכל מזג אוויר. הבנק העולמי מקצה מדי שנה כביליארד דולר לסלילת כבישים באזורים אלה. סלילת הכבישים מעניקה לתושבי האזורים הכפריים חיבור לבתי ספר, מרכזי בריאות, ושווקים כלכליים ותורמת בכך לפיתוחם הכלכלי והחברתי. ב-5 השנים האחרונות נסללו ושופצו בסביבות 60,000 ק"מ של כבישים שמהם נהנים למעלה מ-60 מיליון תושבים. מבין 329 פרויקטים של סלילת כבישים שמומנו על ידי הבנק בין השנים 1991 – 2006 45% היו באפריקה, 16% בדרום אפריקה.

? מי הם המרוויחים מפעילות זאת של

הבנק? כיצד בא לידי ביטוי הרווח

שלהם? ומהו המחיר שמשלמים

תושבי האזורים הכפריים בשל קבלת

הסיוע?

כיצד משיגות מדינות המערב שליטה בעידן הגלובליזציה? על פי "תיאורית התלות", שהתפתחה במחצית השנייה של המאה הקודמת - בשל קשרי הכלכלה הגלובליים, הפכו המדינות המפותחות להיות ה"גלעין" – הן הדומיננטיות בעולם, בעוד שהמדינות הפחות מפותחות והתת מפותחות שהן ה"פריפריה" (השוליים), פיתחו תלות במדינות אלה. מדינות הגלעין מנצלות את כוח העבודה הזול (במיוחד של הנשים) ואת משאבי הטבע של מדינות הפריפריה, כדי לצבור כוח ועושר. ומדינות הפריפריה, נשארות מנוצלות בשל התלות שלהן במדינות הגלעין. בתקופה הקולוניאליסטית נוצרה תלות של המדינות העניות במדינות העשירות, להנציח תלות זאת מונצחת באמצעות הגלובליזציה ו"כלכלה החופשית". התלות של המדינות הפחות מתפתחות במדינות המפותחות מושתתת: על ייצוא מהמדינות הפחות מפותחות – לכן כוח העבודה המקומי מושקע בסיפוק צרכי המדינות המפותחות; על חוסר היכולת התעשייתית שלהן - הן נאלצות לרכוש ידע וסחורות מהמדינות המפותחות; ועל חובות למדינות המפותחות – הן נאלצות לקבל סיוע.

המדינות

לעיתים נשמעות גם טענות כנגד ארגונים בינלאומיים כמו "הבנק העולמי" ו-"קרן המטבע הבין לאומית". שני גופים בינלאומיים שתומכים ומסייעים לפרויקטים שונים במדינות הפחות מפותחות. **הבנק העולמי** הוקם בשנת 1944 לקראת סוף מלחמת העולם השנייה כמוסד בין-לאומי שמטרתו להלוות למדינות סכומי כסף גדולים לשיקום נזקי המלחמה. כיום הבנק העולמי עוסק בעיקר במתן הלוואות לפרויקטים במדינות פחות מפותחות כמו פיתוח רשת דרכים וכבישים בנפאל, תוכניות חינוך בסודאן, בניית סכר בימת אראל שבקזחסטאן, סיוע לבנות הלומדות בתיכון בבנגלדש ופרויקטים לייעול וטיפול במערכות המים באתיופיה. **קרן המטבע הבין לאומית** מסייעת למדינות שנקלעו לקשיים כלכליים ויש להן חוב ענק. כלפי שני המוסדות האלה נשמעת ביקורת הטוענת כי הפרויקטים הגדולים שהוא מממנים במדינות הפחות מפותחות, מבוצעים על ידי תאגידים בין-לאומיים, ואלה רק מגבירים את התלות של מדינות אלו בתאגידים. הביקורת על הבנק העולמי מתייחסת גם לדרישות שמציב הבנק כתנאי לקבלת ההלוואות - המדינות הנזקקות נדרשות להפריט את המערכות הציבוריות שלהן ולהקטין את היקף השירותים לציבור מטעם המדינה. בשנים האחרונות הודו שני המוסדות הללו שהפריזו בתנאים שדרשו מהמדינות במשבר והם צמצמו את ההתניות. בשנת 2005 הסכימו מנהיגי המדינות המתועשת (* ארגון ה-G8) למחוק לחלוטין את החוב של 18 המדינות העניות ביותר בעולם (14 מתוכן באפריקה) לקרן המטבע ולבנק העולמי. בשנים האחרונות איבדה תיאוריית התלות מכוחה, בעיקר בשל העובדה שמדינות שהיו בעבר קולוניות (בעיקר באסיה) הצליחו לשבור את התלות ולהפוך למדינות מפותחות.

הגלובליזציה, עם מי היא מיטיבה?

כבר ראינו, שמטרתן של החברות הרב לאומיות ליצור רווח גדול, באה לא אחת על חשבון רווחתם של האנשים הבודדים. כך למשל הקמת מפעלים במדינות הפחות מפותחות תורמת לכיסם של

בעלי החברה, היא גם ממלאת את שאיפתם של מנהיגי המדינה, אולם האנשים העובדים במפעלים אלה משלמים את המחיר - תנאי העבודה שלהם קשים ביותר ושכרם נמוך.

יש שטוענים, שעל אף המצב הקשה בו שרויים חלק גדול מהעובדים, מדובר בשלב הכרחי בפיתוח הכלכלי של המדינות המתפתחות. גם המדינות המפותחות עברו את השלב הזה בפיתוח (במרוצת המאה ה-19). על כן בהמשך, עם העלייה ברמת הפיתוח, מצב העובדים ישתפר, כפי שהשתפר מצבם של העובדים במדינות המפותחות. לטענתם אין קשר בין תנאי העבודה והגלובליזציה - ספק רב אם תנאי העבודה של העובדים היו טובים יותר באם מדינתם הייתה בוחרת בדרך התבודדות ואי הצטרפות לשוק הגלובלי.

? קראו בקטע הקודם את ההתייחסות לניאו קולוניאליזם, וכן את הקטע המדבר על התיאוריה של רוסטוב בעמ' XX והביעו דעתכם לגבי הטענה: שתנאי העבודה הגרועים של העובדים במדינות הפחות מפותחות הם רק שלב בהתפתחות הכלכלית.

במקרים רבים מצליחות החברות הרב לאומיות לפתח אזורים נחשלים, ולשפר את תנאי החיים של התושבים באזורים אלה. כדוגמה אפשר להביא את ההון שהן משקיעות בפיתוחם של מערכות תחבורה, ותקשורת באזורים אלה. יחד עם זאת, הדרישה להפחתת המעורבות הממשלתית וההפרטה, משחררת את הממשלות המקומיות מטיפול בצרכי האוכלוסייה המקומית, ומן הצורך בפיתוח אזורים בעלי קשיים מיוחדים. התושבים "נופלים בן הכסאות", וסובלים מאזלת ידה של הממשלה, ומהדרישות הגבוהות של המשקיעים הזרים (ראו דוגמה, בקטע שבמסגרת).

הלטינו-אמריקאים חוזרים לשלוט על משאביהם

מן העיתונות

צינורות המים עוברים ליד ביתה של רמדיוס קויוניה, המתגוררת באל אלטו, בוליביה. היות שאין לה כסף לשלם את מחיר ההתחברות שדורשת חברה צרפתית, 450 דולר, היא נאלצת לכבס את הבגדים ולרחוץ את שלושת ילדיה במימי הקפואים של פלג מצחין. בעקבות התקוממות של המוני אזרחים נגד החברה הצרפתית הזרה, הממשלה ביטלה את החוזה עם "אגואס דל איימאני", חברה בת של התאגיד הצרפתי הענק "סואס". לא ברור כיצד יוכלו 130 מיליון תושבים נוספים באמריקה הלטינית לקבל מים נקיים בעתיד הקרוב, באזור שבו אספקת השירותים הבסיסיים היא עדיין הסוגיה הבריאותית והפוליטית הבוערת ביותר. ממשלת בוליביה וממשלות אחרות, שניסו בעבר להתמודד עם המשימה, נטשו אותה בגלל העלות הגבוהה, והעדיפו להטיל את המשימה על חברות פרטיות. כיום, עם בלימת מגמת ההפרטה, החלו לרדת היקפי ההשקעות הזרות ברחבי האזור, והבעיה חוזרת שוב לידי המדינות, המתקשות להתמודד עמה יותר מאשר לפני עשור. ההתנגדות העזה למדיניות השוק החופשי - שניזונה בין היתר מהתחושה שהיא מבטיחה יותר משהיא מסוגלת לקיים, גובה מחיר מופקע ומספקת לעתים שירותים קלוקלים - הביאה למחאות המוניות נגד הממשלה ואילצה את החברות הזרות להתקפל. בפרו, בבוליביה ובאקוודור חלה ירידה משמעותית בהיקף ההשקעות הזרות, בעיקר של חברות נפט בינלאומיות. הלוחמים נגד מגמות הגלובליזציה שואבים עידוד רב ממה שהם מפרשים כהצלחתם של תושבים מקומיים להבטיח את שליטתם על משאביהם הטבעיים. אחרים, נלהבים פחות, רואים באופק אי יציבות פוליטית מדאיגה מלווה ברשות טינה וזעם, בשל העובדה ששירותים בסיסיים כמו מים נקיים וחשמל אינם מסופקים באופן הגון ושוויוני. במדינות רבות באמריקה הלטינית בולטים התנגדות עזה וזעם רב של האזרחים על הכוונות להפריט חברות ומתקנים של אספקת מים, חשמל ותקשורת, כתנאי לקבלת הלוואות מהבנק העולמי ומקרן המטבע הבינלאומית.

- א. מהו התהליך הגלובלי המתואר בכתבה?
 ב. זהו את בעלי העניין השונים המוזכרים בכתבה, והוסיפו בעלי עניין שאינם מוזכרים בה במפורש.
 ג. ציינו את האינטרסים של כל בעל עניין, וכן מה הוא מפסיד ומה הוא מרוויח מתהליך זה.
 ד. הגדירו את הדילמה שיוצר תהליך גלובלי זה.

השפעת הגלובליזציה על הסביבה

תהליכי הגלובליזציה, אשר הביאו להאצת תהליכי הפיתוח גורמים לפגיעה הולכת וגדלה בסביבה הטבעית. כיום כבר אפשר לראות בהם כגורמים העיקריים להצטברות עצומה של פסולת, לדלדול משאבי הטבע, לזיהום מקורות המים והקרקע והאוויר, להתחממות האקלים, ולצמצום מגוון המינים שעל פני כדור הארץ. כיוון שאי אפשר לעצור את תהליכי הפיתוח, מתפתחת כיום גישה הדוגלת ב"פיתוח בר קיימא" - פיתוח המלווה בצמצום הנזק לסביבה, ולקוח בחשבון את השמירה על משאבי כדור הארץ גם עבור הדורות הבאים. כיצד משפיעים תהליכי הפיתוח

המואץ, במיוחד במדינות הפחות מפותחות, על הסביבה המקומית והעולמית גם יחד?

תהליכי הגלובליזציה תרמו לפיתוח תעשייתי מהיר במדינות שונות בעולם, להקמת מפעלים חדשים ולהרחבה משמעותית של תשתיות: מערכות תחבורה, מים, חשמל, תקשורת. אלה הגדילו את הצריכה של משאבי הטבע (מים, קרקע, עץ, גז, נפט, פחם ועוד) וכתוצאה מהשימוש בהם גדלה מאוד כמות הפסולת והמזהמים שנפלטו לסביבה.

הכלכלה הגלובלית אשר מעודדת צמיחה כלכלית, הביאה לעלייה ברמת החיים של התושבים במדינות רבות בעולם. העלייה ברמת החיים מזרזת את התפשטותה של תרבות הצריכה אשר מגבירה את השימוש במשאבי הסביבה הטבעית. ככל שיותר אנשים מצטרפים לאורח החיים הצרכני, מתדלדלים משאבי הטבע ו**כושר הנשיאה** של האזור ויורד. במקביל הולך וגדל הקושי במציאת פתרונות לפסולת המצטברת ולתוצרי הזיהום הנפלטים בחברה הצרכנית.

השלכות הגלובליזציה על הסביבה במדינות הפחות מפותחות

במדינות הפחות מפותחות בעיות הפגיעה בסביבה חמורות עוד יותר, בשל היותן בשלב של תהליכי תיעוש ופיתוח תשתיות מואצים יותר. בעקבות תהליכי הגלובליזציה חלק ניכר מהתעשיות המסורתיות, הכוללות מפעלים מזהמים רבים, עברו למדינות הפחות מפותחות. מדינות אלה מתעלמות מנושא הסביבה ומסכימות להקמת מפעלים אלה בשטחן, כדי לספק לתושביהן מקורות תעסוקה.

כושר נשיאה - כמות האנשים שיכולה לחיות באזור מסוים ברמת חיים סבירה מבלי לפגוע בסביבה. ככל שרמת החיים של האוכלוסייה באותו אזור עולה, כך תרד יכולת הסביבה הטבעית לספק את המשאבים הנדרשים לאותה אוכלוסייה על מנת לקיים את רמת החיים שלה.

? הסבירו מדוע עלייה ברמת החיים מלווה בעלייה בצריכת המשאבים הטבעיים, ומדוע כושר הנשיאה של כדור הארץ יורד?

? תרבות הצריכה מכונה גם תרבות "השתמש וזרוק" כבר לא כדאי לתקן, כדאי יותר להחליף בחדש. א. הביאו לכך דוגמאות מסביבתכם הקרובה, ותארו כיצד זה משפיע על ניצול המשאבים הטבעיים, וצבירת הפסולת. ב. העלו רעיונות ומצבים אותם ניתן וכדאי לשנות.

? התמודדות עם בעיות סביבה כרוכה גם בפיתוח מודעות ועיצוב ערכים ועמדות – אתם מסכימים? הסבירו.

? כלכלנים רואים בצריכה הפרטית את אחד הגורמים החשובים שתורמים לצמיחה כלכלית. מה יחשבו על כך האקולוגים? הסבירו.

**הצד השני של תהליך התיעוש בסין - יבוא של זיהום מהמערב
מאת ג'וזף קאהן ומארק לנדלר
ניו יורק טיימס (פורסם בהארץ)**

מי שתולה כביסה לייבוש בהאנדאן שבסין נאלץ בדרך כלל לנקות שוב את בגדיו, לאחר שהוכתמו מנשורת שחורה ממפעל הפלדה הסמוך. גם בעמק הרוהר בגרמניה, שם פעל מפעל הפלדה "טיסקרופ", סבלו התושבים מתופעה דומה. החולצות הלבנות שלבשו הגברים לכנסייה בימי ראשון הפכו לאפורות כשחזרו לבתיהם. בין שתי הערים הללו יש קרבה מוזרה המגשרת על מרחק של כ-8,000 ק"מ ועשור של מהפך כלכלי. הכבשן המגושם של המפעל - שמירר את חייהם של התושבים הגרמנים - פורק והועבר בחלקים למחוז הביי בסין.

8.5.... מיליון תושבי האנדאן, ובמיוחד עשרות האלפים שמתגוררים סמוך למפעלים, חשים שהם חיים בתוך לווייתן ענק, רועש ומזיק, המייצר כסף ומקומות עבודה. תושבת כפר סמוך, טיאן לינשיו, אומרת שהיא והאחרים למדו להתמודד עם פליטת הפיח ממפעל הפלדה הגרמני לשעבר. התושבים לא אוכלים בחוץ, היא אומרת, כדי שהאורז שלהם לא יהפוך לשחור. אם ילדיה לא יכולים להירדם בלילה מפאת הרעש, היא דוחפת כותנה לאוזניהם.

תיעוש נרחב - זיהום נרחב בסין

לצד העלייה המהירה ברמת החיים, התיעוש הנרחב בסין הביא עמו גם השלכות סביבתיות חמורות. חלק ניכר מן התעשייה הסינית היא תעשייה כבדה המייצרת זיהום רב, ובעיקר זיהום אוויר ומים.

בעשורים האחרונים קלטה סין רבות מן התעשיות המזהמות שמדינות אירופה שמחו להיפטר מהן והפכה למובילה בייצור פלדה, אלומיניום, בטון, כימיקלים ומוצרים מזהמים נוספים. במחקר שערך הבנק העולמי נמצא כי 16 מתוך 20 הערים המזוהמות בעולם נמצאות בסין!!! הערים התעשייתיות בסין מכוסות בענן ערפילי קבוע. צריכת האנרגיה בסין עלתה ב-70% בין השנים 2000-2005 נתון שמעיד הן על היקפי התיעוש והן על היקפי הזיהום. על פי התחזיות סין צפויה בשנים הקרובות לעקוף את ארצות הברית בתור מייצרת גאזי החממה הגדולה בעולם.

התושבים בערי התעשייה בסין, המבקשים להגן על עצמם, מסתובבים עם מסכות על הפנים

15 המדינות המזהמות ביותר בעולם

דרוג ע"פ כמות פליטה היסטורית	פליטה היסטורית 1850-2004 (מיליון טון CO2)	שיעור מהפליטה ההיסטורית הגלובלית	שיעור האוכלוסיה באוכלוסיה העולמית (2008)
1 ארה"ב	634,600.00	45.00%	4.56%
2 רוסיה	90,135.00	6.38%	2.14%
3 סין	89,243.00	6.31%	20.02%
4 גרמניה	79,450.40	5.62%	1.24%
5 בריטניה	67,906.80	4.80%	0.92%
6 יפן	42,696.20	3.02%	1.93%
7 צרפת	31,775.70	2.24%	0.96%
8 הודו	25,167.00	1.78%	17.11%
9 קנדה	23,930.00	1.69%	0.50%
10 אוקראינה	22,956.40	1.65%	0.70%
11 פולין	22,474.80	1.59%	0.58%
12 איטליה	17,886.50	1.26%	0.88%
13 דר"אפ	13,271.30	0.93%	0.66%
14 אוסטרליה	12,014.30	0.85%	0.31%
15 מכסיקו	11,463.70	0.81%	1.64%
...
61 ישראל	1,434.00	0.101%	0.097%
...
סה"כ	1,412,537.90	-	-

הגלובליזציה מאפשרת גם ניצול יתר של משאבי הטבע במדינות הפחות מפותחות. תמורת הכנסות ומקומות תעסוקה מוכנות מדינות פחות לפתוח את שעריהן לפני התאגידים הבין-לאומיים, ולאפשר להם שימוש במשאבים טבעיים, כמו הפקת מחצבים, כריתת יערות גשם, ועוד. חברות רב לאומיות ויזמים רבים אחרים, מנצלים את העובדה שמדינות פחות מפותחות רבות, אינן רואות את נושא איכות הסביבה כעניין מרכזי שיש לטפל בו בדחיפות. החברות הרב לאומיות ויזמים פרטיים אחרים, מעוניינים בפיתוח למטרות של רווח כלכלי בלבד. על כן הם אינם משקיעים באמצעים שיקטינו את נזקי הסביבה, אך ייקרו את הייצור. כמו למשל, התקנת אמצעים לצמצום זיהום אוויר במפעלים או מציאת פתרונות לטיפול בשפכים הנפלטים מהם. במדינות פחות מפותחות רבות לא קיימת חקיקה הדורשת מבעלי עסקים לדאוג לעמידה בתקנים הקשורים לאיכות הסביבה. גם במקרים שחקיקה כזאת קיימת, היא כמעט ולא נאכפת, משום שהיא לא נראית חשובה מספיק בעיני הממשל. היזמים עוקפים בדרך כלל את תקנות איכות הסביבה, לעיתים באמצעות תשלום שוחד לפקידים הממשלתיים. הגלובליזציה יצרה בעיה נוספת - מדינות מפותחות שמתקשות למצוא פיתרון לפסולת המצטברת במדינתם, במיוחד לפסולת הרעילה, מעבירות אותה להטמנה בשטחן של מדינות פחות מפותחות. כך למשל, פסולת רדיו אקטיבית שנוצרת בתחנות הכוח גרעיניות שבמדינות המפותחות מועברת ומוטמנת במדינות פחות מפותחות. שינוע חומרים מסוכנים להטמנה במדינות הפחות מפותחות פוגעת גם בבריאותם של תושבי מדינות אלה.

הקמת מפעלים מזהמים במדינות הפחות מפותחות, ניצול משאבי הטבע שלהם, ושינוע פסולת ממדינות מפותחות והטמנתם במדינות הפחות מפותחות - יוצר מצב של אי צדק סביבתי. שכן הפגיעה הסביבתית אינה נחלקת שווה בשווה בעולם, אלא מתרכזת באזורים חלשים מבחינה כלכלית ופוליטית. האוכלוסיות במדינות אלה חסרות מודעות לבעיות הסביבה, וכוח בכדי להיאבק למען הנושאים הסביבתיים. יותר מכך, הן אוכלוסיית המדינות הפחות מפותחות נמצאות במלכוד מאחר והפעילות הכלכלית הגלובלית מספקת להם את מקור פרנסתם.

בעיות הסביבה הן בעיות גלובליות

לכאורה, אפשר לראות בנזקי הסביבה בעיה מקומית שכל מדינה אמורה לטפל בה בנפרד. זאת הייתה הגישה שאפשרה ניצול משאבי טבע של מדינות אחרות וזיהום המקורות שם. אולם כיום

ברור שכדור הארץ הוא מערכת שלמה אחת וכל שינוי מקומי משפיע באופן גלובלי ועלול להפר את האיזון של המערכת כולה. מפגעי הסביבה אינם מכירים בגבולות מדיניים, וכך זיהום מקורות מי נהר (שנמצאים במדינה מסוימת) יפגע גם במי המדינה השוכנת במקום שפכו של הנהר לים. מי שגורם לזיהום אוויר בסין יכול לשאת בתוצאות גם אם הוא חי במרחק רב משם. את יישום הגישה שהטיפול בבעיות סביבה צריך להיות גלובלי, אפשר לראות בכמה התכנסויות בינלאומיות, וחתומה של מדינות רבות על אמנות מחייבות אותן לטפל בבעיה.

הידלדלות שכבת האוזון באטמוספירה – מולקולות האוזון (המורכבות מ-3 אטומי חמצן) מתרכזים בשכבה באטמוספירה בגובה של 12-50 ק"מ מעל לפני הקרקע. שכבת האוזון מגנה עלינו מסכנת הקרינה העל-סגולה של השמש. השימוש ההולך וגובר בקבוצת גזים הנקראים "פריאונים" (CFC - כלור, פלואור ופחמן), הביאה להידלדלות שכבת האוזון עד כדי היווצרות "חור" בשכבה, שדרכו יכולה לחדור הקרינה המסוכנת.

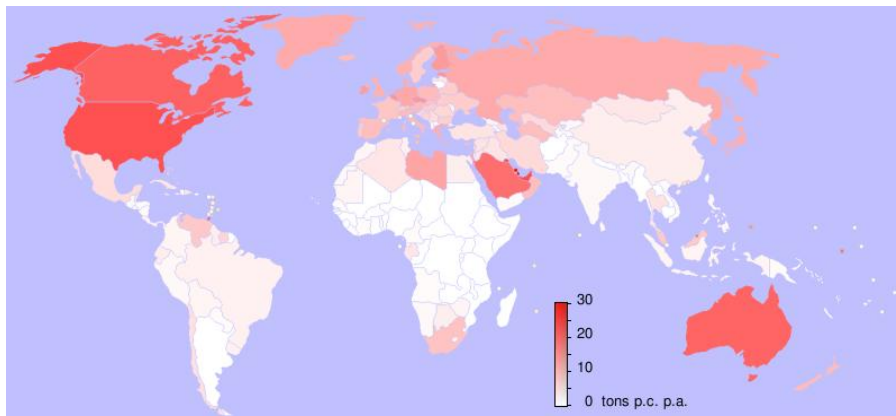
כך לדוגמה, החל משנות ה-70 כשהתעוררה בעיית הידלדלות שכבת האוזון באטמוספירה, התכנסו מיטב המומחים בחסות האו"ם והביאו לטיפול משותף בבעיה באמצעות חתימה על אמנת וינה (1985). כעבור זמן קצר כאשר התברר גודל הנזק, והתגלה החור באוזון - חתמו מדינות רבות, וישראל ביניהן, על פרוטוקול מונטריאול (1987) המחייב אותן להפחית את ייצור החומרים הפוגעים באוזון. בשנים האחרונות אכן ניכרת ירידה בהיקף התופעה. מומחים מעריכים כי אם תימשך הפעילות הבין-לאומית בנושא האוזון, צפויה התאוששות מלאה של שכבת האוזון באמצע המאה ה-21.

בעיה סביבתית נוספת שעומדת על סדר היום ודורשת שיתוף פעולה בינלאומי היא בעיית ההתחממות הגלובלית היוצרת את משבר האקלים העולמי. להתחממות הגלובלית יש כבר היום תוצאות קשות אשר נראה כי יגברו עם הזמן: הפשרת קרחונים, עליית מפלס פני הים, התגברות אירועים של בצורת או שיטפונות קשים ועוד.

התחממות גלובלית/ משבר האקלים - מגמה של עליית הטמפרטורות הממוצעות של פני כדור הארץ ושל האוקיאנוסים, כפי שנצפתה במהלך מאה וחמישים השנים האחרונות. חוקרים רבים סבורים שעליית הטמפרטורות בעולם נובעת, במידה רבה, מפעילות בני האדם אשר גורמת לפליטת גזים שונים, בעיקר פליטת פחמן דו-חמצני. גזים אלה מגבירים את אפקט החממה, וגורמים לכליאת החום החוזר מפני כדור הארץ, ובעקבות זאת לעליית הטמפרטורות.

כדי להתמודד עם הבעיות שנוצרו עקב ההתחממות הגלובלית, נערכו כבר כ- 15 כינוסים במקומות שונים, כשהידוע שבהם הביא לניסוח "אמנת קיוטו". 185 מדינות חתמו על התחייבות להפחית את פליטת גזי החממה ב- 5% (מרמת הפליטות של 1990), תוך 5 שנים. ארה"ב שהיא

פליטת פחמן דו-חמצני לנפש בשנה במדינות העולם השונות

לעליה בריכוז הפחמן הדו חמצני יש השפעה חמורה על הסביבה: הוא גורם להגברת התופעה של אפקט החממה. מקור: <http://www.ucsus.org>

אחת המדינות הפולטות כמות גדולה של גזי חממה, לא חתמה על אמנה זאת. בועידת האקלים האחרונה (2009) שנערכה בקופנהגן, התגלתה במלוא עוצמתה המחלוקת הקיימת בנושא סביבה חשוב זה – בין המדינות

המפותחות למדינות הפחות מפותחות. המדינות המפותחות רוצות להגביל את פליטות גזי החממה מתעשייה, תחבורה ויצור חשמל, ולצמצם בכך את מימדי המשבר האקלימי בטווח הבינוני והארוך (עד עשרות השנים הבאות). הן טוענות שבשנים הבאות עיקר פליטת גזי החממה תגיע ממדינות כמו סין, הודו וברזיל, שהן מדינות המצויות בתהליכי פיתוח מואצים, לכן גם הן צריכות להגביל את פליטת הגזים.

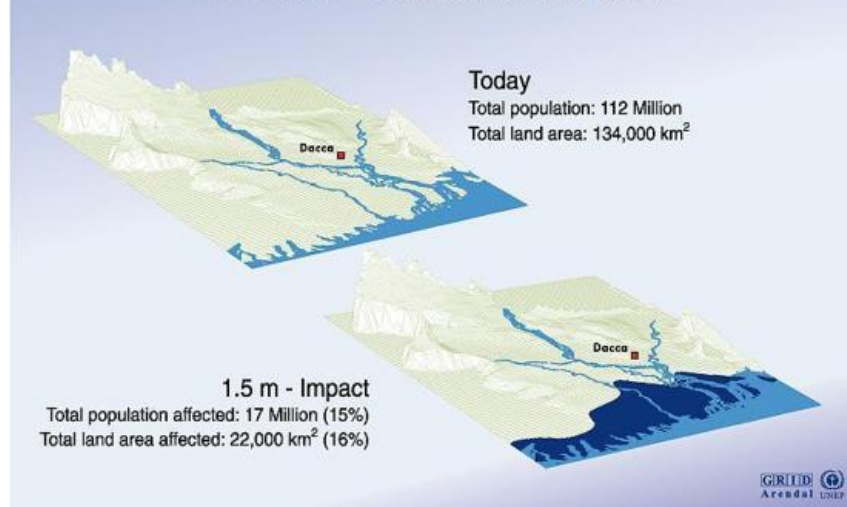
מדינות אלה טוענות כנגדן שגם הן רוצות להתפתח ולצמוח ואין זה הוגן להגביל אותן עכשיו. ישנן גם מדינות תת-מפותחות עניות, שעבורן המשבר האקלימי כבר קיים, והן סובלות מתוצאות ההתחממות (מידבור, מצוקת מים, הצפות ממי ים גואים, סופות ומחלות) בבנגלדש לדוגמה, על

פי הצפי יאבדו מיליוני תושבים את מקום מחייתם כאשר מפלס הים יעלה בעקבות הפשרת הקרחונים. המדינות המתפתחות טוענות שהמדינות המפותחות אחראיות לכ- 80% מפליטת הגזים עד היום, הן שיצרו את הבעיה ועל כן הן צריכות לפצות אותן, ולעזור להן להסתגל למצב

? הסבירו מדוע הבעיה של התחממות כדור הארץ היא בעיה גלובאלית ולא מקומית.

? מה המשמעות של הסיסמא "חשוב גלובאלי – פעל לוקאלי" (think globally, act locally)

Potential impact of sea-level rise on Bangladesh

Source: UNEP/GRID Geneva; University of Dacca; JRC Munich; The World Bank; World Resources Institute, Washington D.C.

מודל דיגיטאלי המחשב את התרחיש האפשרי של עליית מפלס מי הים והשפעתו על אחת המדינות העניות בעולם – בנגלדש.

האקלימי החדש. הן דורשות שמדינות המערב יפקידו כסף ב"קרן הסתגלות" שתעזור להן להתמודד עם הקשיים שנוצרו, ושיהיה מנגנון שיבטיח המשך הזרמת הכספים לאורך זמן. המדינות הפחות מפותחות העניות, טוענות עוד שאין בכוחן להגביל את פליטת הגזים, ועל העולם המפותח העשיר להבטיח מימון כדי שיוכלו לרכוש אמצעים טכנולוגיים שיאפשרו להם מעבר לתעשיות ולאמצעי תחבורה מזהמים פחות.

ועידת קופנהגן לא הגיעה להחלטות ברורות בדבר צמצום פליטות הגזים ותאריכים ברורים למימוש יעדים אלה. יחד עם זאת היא הגיע להסכמה של הקהילה הבינלאומית על 2 מעלות צלסיוס כגבול עליון להתחממות; הסכמה מעורפלת בדבר יעדי צמצום הפליטות של כל מדינה, תוך הבטחה שייקבעו יעדים מדויקים (מספריים) במהלך השנה הקרובה; נוסחת פשרה בנושא של פיקוח בינלאומי על פעילותה של כל מדינה; והתחייבות ברורה לתמיכה כספית במדינות התת-מפותחות הסובלות מהמשבר האקלימי.

בדירוג מדינות העולם על פי מדד התפקוד הסביבתי שלהם, EPI, סין מדורגת במקום 105 מבין 149 המדינות שדורגו.

<http://www.ynet.co.il/Ext/Comp/ArticleLayout/CdaArticlePrintPreview/1,2506.L-3586381,00.html>

מדד EPI - שפורסם לראשונה בינואר השנה וסוקר לאחרונה בהרחבה בגיליון מיוחד של "ניוזוויק", מבוסס על נתונים ב-25 קטגוריות - ממגוון ביולוגי ואיכות מים ועד פליטת גזי חממה - ובוחן את יחסה של כל מדינה לכל נושא. מנתונים אלה גובשו שתי אמות מידה עיקריות; האחת היא בריאות סביבתית - שמודדת את מידת ההשפעה של זיהום הסביבה על בריאות האדם; האחרת היא חיוניות המערכת האקולוגית - שמודדת את מידת ההשפעה שיש לזיהומי האוויר והמים על הסביבה, המגוון הביולוגי והשמירה עליו, הניהול הנכון של משאבי הטבע (יערות, מגדה וכ"ד), וכן ההתמודדות עם שינוי האקלים. שיקלול של הנתונים איפשר לדרג את המדינות על מדרג אחיד, ולברר מי הידירותיות ביותר לאדם, לחי ולצומח ומי פחות.

? מה הם שני האתגרים העיקריים שעמדו בפני הנציגים בוועידת האקלים בקופנהגן?

הטילו על חבריכם לכתה להיות נציגים של: אחת המדינות המפותחות; אחת מהמדינות הצומחות (בתהליכי פיתוח מואצים); ואחת מהמדינות התת-מפותחות.

כל אחד מהנציגים יציג את עמדת מדינתו לגבי משבר האקלים. ויציין מה מבין ההחלטות שהתקבלו משרתת את מטרותיו.

דונו בכתה, והוסיפו הצעות שהייתם רוצים שיתקבלו בוועידות הבאות.